

Covid-19'un Ekonomik Etkilerinin ve Pandemiyle Mücadele Sürecinde Alınan Ekonomik Tedbirlerin Değerlendirilmesi

An Assessment of the Economic Impacts of Covid-19 and the Economic Response to Pandemic

Erdal Eroğlu¹

RESEARCH
ARTICLE

ARTICLE INFO

Submitted : 01.10.2020

Revised : 06.12.2020

Accepted : 16.12.2020

Available : 29.12.2020

iThenticate similarity
score: 9%

JEL classification:

F6, F65, G38, H50

Keywords:

Covid-19, Global
Economy, Response to
Pandemic, Economic
Measures

ABSTRACT

The Covid-19 epidemic, which started in Wuhan, China in late 2019 and spread all over the world, continues to negatively affect all areas of daily life, especially health and economy, despite the end of 2020. As a result of the preventive measures taken against the virus, which spread rapidly all over the world in February 2020, the transmission rate of the virus started to decrease in the summer months, but with the occurrence of a second wave in the number of cases in many countries since August, restrictive measures have been taken again within the scope of combating the virus. Covid-19 differs from other epidemics in the 21st century in two respects. The first of these is the spread of the epidemic over a much wider geographical area. The epidemic started to affect all over the world in a very short time and therefore daily life was severely restricted. Secondly, the economic impact of the epidemic, which is caused by the globalization of the economy and the interdependent commercial relations of the countries with supply chains, is also on a global level. The negative scenes observed one after another in the countries show how unprepared economies are for such a process. The purpose of the study is to demonstrate the difference of Covid-19 from other pandemics and to evaluate the economic effects and financial measures taken within the scope of combating the pandemic. The method adopted in the study is current situation analysis. In this context the effects of the pandemic process of Turkey and the world economy and within the scope of the fight against the epidemic the financial measures taken in America, Italy, Germany, France, Spain, China and Turkey are laid out.

Cite this article as: Eroğlu, E. (2020). "Covid-19'un Ekonomik Etkilerinin ve Pandemiyle Mücadele Sürecinde Alınan Ekonomik Tedbirlerin Değerlendirilmesi", *International Journal of Public Finance*, 5(2), 211-236.

¹ Assist. Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart University, Department of Public Finance, Turkey, ORCID: 0000-0002-5359-2420, erdaleroglu@comu.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

G¼nderme: 01.10.2020
D¼zeltme : 06.12.2020
Kabul : 16.12.2020
Yayın : 29.12.2020

iThenticate benzerlik oranı: %9

JEL Kodu:

F6, F65, G38, H50

Anahtar Kelimeler:

Covid-19, K¼resel Ekonomi, Pandemiyle M¼cadele, Ekonomik Tedbirler

Ö Z E T

2019'un sonlarında Çin'in Wuhan Kentinde başlayan ve t¼m d¼nyaya yayılan Covid-19 salgını 2020'nin sonuna gelinmesine rağmen başta sağlık ve ekonomi olmak üzere g¼ndelik yaşamın her alanını olumsuz etkilemeye devam etmektedir. 2020'nin şubat ayında hızla t¼m d¼nyaya yayılan vir¼se karşı alınan ¼nleyici tedbirler neticesinde vir¼s¼n bulaş hızı yaz aylarında d¼ř¼ye ge¼miřtir ancak Ağustos ayından itibaren bir¼ok ¼lkede vaka sayılarında ikinci bir dalganın meydana gelmesiyle vir¼sle m¼cadele kapsamında tekrardan kısıtlayıcı tedbirler alınmaya başlanmıştır. Covid-19, 21. y¼zyılda ger¼ekleřen diğer salgınlardan iki a¼ıdan farklılaşmaktadır. Bunlardan ilki salgının ¼ok daha geniş bir coğrafi alana yayılmasıdır. Salgın ¼ok kısa s¼rede t¼m d¼nyada etkisini g¼stermeye başlamış ve bu nedenle g¼ndelik yaşam ciddi bir d¼zeyde kısıtlanmıştır. İkinci ise ekonominin k¼reselleřmesinden ve tedarik zincirleriyle ¼lkelerin birbiriyle bağımlı ticari ilişkiler i¼inde olmasından kaynaklı salgının ekonomik etkisinin de k¼resel d¼zeyde olmasıdır. ¼lkelerde peşi sıra g¼zlemlenen olumsuz tablolar ekonomilerin b¼ylesi bir s¼rece ne denli hazırlıksız olduğunu g¼stermektedir. ¼alıřmanın amacı Covid-19'un diğer pandemilerden farkının ortaya konularak ekonomik etkilerinin ve pandemiyle m¼cadele kapsamında alınan mali tedbirlerin değerlendirilmesidir. ¼alıřmada benimsenen y¼ntem ilgili literat¼rden, yayınlanmış raporlardan ve istatistiki verilerden hareketle mevcut durumun değerlendirilmesidir. Bu kapsamda pandemi s¼recinde d¼nya ve T¼rkiye ekonomisinde meydana gelen değişimler ve salgınla m¼cadele kapsamında Amerika, İtalya, Almanya, Fransa, İşpanya, Çin ve T¼rkiye gibi ¼lkelerde alınan mali tedbirler ortaya konulmaktadır.

1. Giriş

2019'un sonlarına doğru etkisinin t¼m d¼nyada g¼zlemlendięi ve milyonlarca insanın sağlığının risk altına girdiği Covid-19 salgını 2020'nin sonlarına gelinmesine rağmen hızla yayılmaya devam etmektedir. Covid-19 T¼rkiye Web Portalı verilerine g¼re 2020 Kasım ayı sonu itibariyle d¼nya genelinde bildirilmiş vaka sayısı 61.869.330 ve ¼l¼m sayısı ise 1.448.896'dır. G¼ncel verilerden hareketle vaka sayılarının b¼lgesel dağılımına bakıldığında en ¼ok vakanın Amerika'da ger¼ekleřtięi g¼r¼lmektedir. Vaka sayılarında Amerika'yı Avrupa ve G¼ney Doğu Asya izlemektedir.

Covid-19 insanlığın karşılaştığı ilk salgın değildir. Toplumlar tarihi boyunca ¼i¼ek hastalığı, kolera, veba, dang humması, AIDS, grip, şiddetli akut solunum sendromu (SARS), Ebola, Influenza gibi bir¼ok pandemi s¼reci yaşanmıştır (Qui vd., 2017: 3; Saunders & Krewski, 2020: 2). Pandemi s¼recinin en temel ¼zellikleri, geniş coğrafi yayılım, hastalık hareketi, ciddiyet, y¼ksek saldırı oranları ve patlama, d¼ř¼k n¼fus bağışıklığı ve y¼ksek d¼zeyde bulaşıcılıktır (Qui vd., 2017: 3; WHO, 2020). Pandemi s¼recinin insan sağlığı üzerindeki olumsuz etkisinin yanı sıra ekonomik, sosyal-sınıfsal, siyasi ve k¼lt¼rel olmak üzere bir¼ok alanda da olumsuz etkilerinin olduğu g¼r¼lmektedir (Martini vd., 2019; Alon vd., 2020; Fernandes, 2020; Nicolo vd. 2020; Peterman vd, 2020). Andrew Nikiforuk'un (1991) 'Mahşerin D¼rd¼nc¼ Atlısı' olarak

nitelendirdiği salgın ve bulaşıcı hastalıkların birçok k¼lt¼r¼n yok olmasında, iktisadi-sosyal yapının değişmesinde, savaşların kaybedilmesinde ve hatta devletlerin sonlanmasında önemli bir role sahip olduğu gör¼lmektedir (Nikiforuk, 2018). Örneğin kara öl¼m olarak adlandırılan veba Avrupa'da 17. y¼zyılın sonuna kadar sürm¼ş ve Avrupa nüfusunun yarısının öl¼müne yol açmıştır. Bu öl¼mler içerisinde özellikle tarımla uğraşan yoksul köyl¼lerin oranı oldukça yüksektir. Bu nedenle vebanın önemli bir etkisi de tarımda işg¼c¼n¼n azalarak ücretleri artırmasıyla feodalizmin çöz¼l¼ş¼n¼ hızlandırmasıdır (Nikiforuk, 2018: 68). Savaş ve salgın hastalık arasındaki tarihsel bağlantıya 1918-1920 yılları arasında 50 milyona yakın insanın öl¼m¼yle sonuçlanan İspanyol gribi ile Birinci Dünya Savaşı verilebilir (Humphries, 2013; Martini vd., 2019). İspanyol gribiyle enfekte olmuş askerlerin evlerine geri dönüşleriyle birlikte salgın kadınlar, çocuklar ve yaşlılar arasında da hızla yayılmış ve savaş nedeniyle hastanelerin, medikal ilaçların ve sağlık personelinin yetersizliği ile ciddi bir trajediye dönüşm¼şt¼r (Saunders & Krewski, 2016: 4-5).

K¼reselleşme s¼recinin önemli sonuçlarından biri kapitalist üretim tarzında yer ve zaman yön¼nden tüm sınırlılıkların ortadan kalkmasıdır. Yeni üretim tarzının en temel belirleyici özelliği tüm dünya üzerinde bir hegemonya kurabilmek için gerekli iletişim, teknoloji ve pazar ağına sahip olmasıdır (Harvey, 2006). Emeğin yüksek düzeyde hareketliliği, küresel düzeyde birbirine entegre bir üretim ve yaygın tüketim ağı bir anda dünyanın bir ucundaki, Çin'in Wuhan kentinde meydana gelen bir salgının, tüm dünyaya yayılmasına olanak tanımıştır. Her ne kadar ¼lkeler ilk anda sınırlarını kapatmış ve ulaşım imkânlarını sınırlandırmış olsalar da salgının yayılma hızının önüne geçememişlerdir. Bu durumun en temel nedeni ekonominin küreselleşmesidir. Nitekim ulaşım olanakları sayesinde dünyanın herhangi bir yerine kolay bir şekilde gerçekleştirilebilen seyahat (iş ya da turizm) bir şekilde kısıtlanabilir ancak üretim s¼recinin bir anda sınırlandırılması ya da durdurulması mümkün görülmemektedir. Sınırların kapatılmasına rağmen Covid-19 salgını kısa bir süre içerisinde neredeyse dünyanın tamamını etkisi altına almıştır.

Covid-19 salgını ¼lkelerin en çok sağlık sistemlerini olumsuz etkilemiştir ve etkilemeye de devam etmektedir. ¼lkelerin birçoğunun pandemi s¼recine hazırlıksız bir şekilde ve mevcut kapasite yoksunluklarıyla yakalandığı gör¼lmektedir. Kandel vd., (2020: 1047) (1) önleme, (2) algılama, (3) yanıt verme, (4) etkinleştirme işlevi ve (5) operasyonel hazırlık olmak üzere 5 indeks üzerinden 182 ¼lkenin kapasitelerini incelediği çalışmalarında ¼lkelerin %28'inin 1. veya 2. seviyelerde önleme kapasitesine, %33'¼n¼n 1. veya 2. seviyede müdahale kapasitesine, %43'¼n¼n 4. ve 5. seviyede operasyonel olarak kapasiteye sahip olduğu, %24'¼n¼n ise bulaşıcı hastalık salgınları da dahil olmak üzere halk sağlığı riskleri ve olayları için etkin bir kolaylaştırıcı işleve sahip olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Covid-19 pandemi s¼recinin en yoğun yaşandığı ¼lkelerden biri olan İtalya'nın yoğun bakım sayısı 100 binlik bir nüfus için %12,5'tir ve bu oran Avrupa ortalamasının üzerindedir. Hekim yoğunluğu açısından bakıldığında da 100 bin kişi başına 400 hekim sayısı ile yine Avrupa ortalamasının üzerindedir (Verelts, 2020). Verelts vd, (2020: 3) çalışmalarında İtalya'da vaka sayılarının hızla artmaya

başladığı g¼nlerde İtalyan sağlık sistemi ¼zerindeki baskının (doktor sayısı ve yoğun bakım ¼nitesi) 11 Mart'a g¼re sekiz kat daha fazla olduğu, İspanya'da ise 7 kat daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Bu iki ¼lkeyi sırasıyla Hollanda, Fransa, İsviçre, Birleşik Krallık ve Belçika izlemektedir (Verelts vd., 2020: 3). Amerika Birleşik Devletleri'nde de (ABD) vakaların ortaya çıktığı d¼nemlerde tahmini olarak 792.417 hastane yatağının bulunduğu, bunların 97.776'sının yoğun bakım ¼nitesi (YB¼) olduğu ve doluluk oranının ise %65 d¼zeyinde olduğu belirtilmektedir (Moghadas vd., 2020: 9122). ABD'de hen¼z vakaların ilk g¼r¼ld¼ę¼ zamanda yapılan tahminlerde salgınının zirve yapacağı d¼nemlerde kritik derecede hastaların ihtiyaçları nedeniyle YB¼ yataklarının aşırı y¼k altında kalacağı vurgulanmaktadır (Moghadas vd., 2020: 9122). D¼nya Sağlık Örg¼t¼ (WHO) ¼lkelerin bu tarz sorunlarla karşılaşacağını belirtmişti. WHO'nun 2020 Nisan ayında yayınladığı raporda sağlık sistemlerinde risk olarak belirlenen alanlar; sağlık sistemi işlevleri ve kapasitesi (Covid-19 dışında hasta kabul ve taburcu), yoğun bakım ¼nitesi ve yatak kapasitesi, kişisel koruyucu ekipman stokları, sağlık çalışanı sayısı, yeni ř¼pheli vakalara tanı koyma ve test edilme oranları, vakaların izolasyonu, temaslı kişilerin tespiti ve karantina s¼reçleri, ř¼pheli vakaların araştırılması i¼in halk sağlığı m¼dahale ekiplerinin sayısı şeklinde (WHO, 2020: 1).

Bu çalışmanın amacı 21. y¼zyılda d¼nyanın sahip olduğu teknoloji d¼zeyine, tıptaki ilerlemeye ve ekonomik g¼ce rağmen d¼nyayı bu denli ve her y¼n¼yle olumsuz etkileyen Covid-19'un ekonomik etkilerini ve ¼lke deneyimlerinden hareketle salgınla m¼cadele kapsamında alınan ekonomik tedbirleri ortaya koymaktır. Bu çerçevede çalışma ana hatlarıyla ¼ç b¼l¼mden oluşmaktadır. Çalışmanın ilk b¼l¼m¼nde ge¼miř pandemilere odaklanılmaktadır. Bu kapsamda Covid-19'un ge¼miřte yaşanan diğer pandemilerden farkı ortaya konulmaktadır. Çalışmanın ikinci b¼l¼m¼nde "D¼nyada ve T¼rkiye'de Covid-19 Pandemi S¼recinin Ekonomik Etkileri" ¼zerinde durulmaktadır. Covid-19'un diğer pandemilerden farklılaştığı hususlardan biri de yayılma alanının genişliğinden ve bulaş hızından kaynaklı ekonomi ve toplumsal etkilerinin de t¼m d¼nyada g¼zlemlenmesidir. Covid-19 pandemi s¼reci k¼resel ekonomiyi hem arz (¼retim zincirleri) hem de talep y¼n¼nden (t¼ketim ve yatırım harcamaları) olumsuz etkilemiş ve ekonomileri ciddi bir durgunluğa s¼r¼klemiřtir (Voyvoda & Yeldan, 2020). Çalışmanın ¼ç¼nc¼ b¼l¼m¼nde ise hem d¼nyada hem de T¼rkiye'de pandemiyle m¼cadele kapsamında alınan ekonomik tedbirler değerlendirilmektedir.

2. Ge¼miř Pandemiler ve Etkileri

Covid-19'un 20. ve 21. y¼zyılda meydana gelen salgınlardan en önemli farkı etkisinin t¼m d¼nyada g¼zlemlenmesidir. S¼z konusu d¼nemlerde Covid-19 dâhil olmak ¼zere dokuz tane önemli salgın yaşanmıştır. Bu salgınlar arasında 1918-1919 İspanyol Gribi, 1957-1958 Asya Gribi, 1968-1970 Hong Kong Gribi, 1981 HIV/AIDS, 2002 SARS, 2009 N1H1 (kuş gribi), 2015 MERS ve 2013-14'te zirveye çıkan Ebola yer almaktadır (Saunders & Krewski, 2016; Reperant & Osterhaus, 2017; LePan, 2020).

Tablo 1. 20. ve 21. Y¼zyılda Meydana Gelen ¼nemli Salgınlar

İspanyol Gribi	1918-1919	H1N1 vir¼s/Domuz	40-50 milyon
Asya Gribi	1957-1958	H2N2 vir¼s	1.1 milyon
Hong Kong Gribi	1968-1970	H3N2 vir¼s	1 milyon
HIV/AIDS	1981-g¼n¼m¼z	Vir¼s /Şempanze	25-35 milyon
SARS	2002-2003	Korona vir¼s/Yarasa, Vahşı Kedi	770 bin
Domuz Gribi	2009-2010	H1N1 vir¼s /Domuz	200 bin
Ebola	2014-2016	Ebola vir¼s /Vahşı Hayvanlar	11 bin
MERS	2015-g¼n¼m¼z	Korona vir¼s/Yarasa, Deve	850 bin
Covid-19	2019-g¼n¼m¼z	Korona vir¼s	-

Kaynak: LePan, N. (2020). Visualizing the history of pandemics. *Visualizing the History of Pandemics*.

1918-1919 tarihlerinde ortaya çıkan H1N1 Influenza salgını "*tarihteki en b¼y¼k tıbbi katliam*" olarak adlandırılmaktadır. Salgının yol a¼tıęı ¼l¼m sayısı net olarak ortaya konulmasa da salgında 40-50 milyon insanın hayatını kaybettiği tahmin edilmektedir. Birinci D¼nya Savaşı'nın da etkisiyle salgının ekonomik etkisinin oldukça y¼ksek olduğu d¼ş¼n¼lmektedir. Salgından kaynaklı bir¼ok işyeri kapanmış ve o dönemde hayat sigorta poliçelerine karşı tazminat talepleri %745'e kadar y¼kselmiştir (Saunders & Krewski, 2016: 19). 1918 İspanyol gribinden neredeyse 40 yıl sonra 1957 yılının Şubat ayında yeni bir grip t¼r¼ tespit edilmiştir. Başlangıçta Çin'in Yunnan eyaletinde ortaya çıkan salgın kısa s¼re i¼erisinde Hong Kong, Singapur, Tayvan ve Japonya'ya yayılmıştır. Haziran ayına kadar ise 20 ¼lkede vakanın g¼r¼ld¼ę¼ tespit edilmiştir. Salgının daha ¼ok kara yollarıyla bulaştığı d¼ş¼n¼lmektedir. Nispeten hafif şiddetlerde seyreden Asya gribinin vaka ¼l¼m oranı %0,67 olarak hesaplanmış ve salgının d¼nya ¼apında 1 milyon civarında insanın ¼l¼m¼yle sonu¼landıęı tahmin edilmektedir. Asya gribinin ayırt edici ¼zellięi genç yaş gruplarında bulaş etkisinin daha fazla olmasıdır. Asya gribinden 10 yıl sonra ise mutasyona uğrayan Influenza gribi H3N2 vir¼s¼ olarak yeniden adlandırılmıştır. Hong Kong'da ortaya çıkan ve Hong Kong gribi olarak anılmaya başlanan salgında ¼lenlerin sayısı ise 1 milyon kişi olarak bildirilmiştir (Saunders & Krewski, 2016: 19).

Yakın d¼nemlerde ortaya çıkan salgınlara dair daha net bilgilere ulaşılabilmektedir. ¼rneęin 2002 yılında Çin'de ortaya çıkan SARS i¼in 1 yıl i¼erisinde 774'¼ ¼l¼mle sonu¼lanan 8.096 vaka rapor edilmiştir. SARS, %9,6 gibi y¼ksek bir ¼l¼m oranına sahip olmuştur. Ancak ¼nceki pandemilerden ¼ok daha az bulaş etkisine sahiptir. SARS vakalarının ¼oęu Çin (5327) ve Hong Kong'da (1755) ger¼ekleşmiştir. Bu ¼lkelerdeki ¼l¼m oranları sırasıyla %7 ve %17'dir (Baldwin & Mauro, 2020: 6-7). 2009

yılına gelindiğinde ise 40 yıl sonra bu defa N1H1 adında kuş gribi olarak bilinen bir grip salgını ortaya çıkmıştır. İlk vaka Nisan 2009'da Kaliforniya'da tespit edilmiştir. Hastalık Önleme ve Kontrol Merkezi (CDC) dünya çapında kuş gribinden 151.700 ila 575.400 kişinin öldüğünü tahmin etmektedir (Baldwin & Mauro, 2020: 6-7). Vaka sayısı en yüksek ¼lkeler ABD, Meksika, Kanada ve Birleşik Krallık olmuştur. Ölüm oranları açısından ise Meksika ve ABD ilk sıralarda yer almıştır. 2012 yılında ise MERS-CoV Suudi Arabistan'da tespit edilmiş ve ardından 27 ¼lkeye yayılmıştır: Bu ¼lkeler arasında Cezayir, Avusturya, Bahreyn, Çin, Mısır, Fransa, Almanya, Yunanistan, İran, İtalya, Ürdün, Kuveyt, Lübnan, Malezya, Hollanda, Umman, Filipinler, Katar, Kore, Tayland, Tunus, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, İngiltere, ABD ve Yemen yer almaktadır. Ancak, salgın Suudi Arabistan'da oldukça yoğun gör¼lm¼ştür. WHO tarafından oldukça ölümc¼l olarak kabul edilen MERS salgınında vakaların %35'inin ölümlerle sonuçlandığı tahmin edilmektedir. Son olarak Ebola ise diğer salgınlara kıyasla oldukça ölümc¼l bir salgındır. Ebola salgınında ortalama ölüm oranı yaklaşık olarak %50 olarak bildirilmiştir. Ebolayla ilgili olarak ilk salgın dalgası 1976'da Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Sudan'da tespit edilmiş ve ölüm oranı sırasıyla% 88 ve% 53 olmuştur. İkinci dalga ise 2014-2016'da Batı Afrika'da başlamıştır (Baldwin & Mauro, 2020: 6-7).

Pandemilerin en olumsuz etkisi ş¼phesiz insan sağlığını tehdit ediyor olması ve çok sayıda ölümlerle sonuçlanmasıdır. Kilbourne (2004) Influenzanın temel etkisinin ölümden (mortality) ziyade okulların, işyerlerinin, alışveriş merkezlerinin kapanmasına, üretimin azalmasına, hastanelerin acil servislerinin kalabalıklaşmasına, gündelik yaşamın karantina altına alınmasına yol açmasından kaynaklı genel olarak toplumun hasta olma hali (morbidity) olduğunu ifade etmektedir (McKibbin & Sidorenko, 2006: 10). Özellikle son dönemlerde gerçekleşen pandemiler küreselleşme sürecinin de etkisiyle dünya ekonomilerini çok daha fazla etkilemeye başlamıştır. Üretimin ve tüketimin mekânsal sınırlılıklarının kalkması, ihracat, ithalat ve tedarik zinciriyle ¼lkelerin birbiriyle daha fazla ilişkili olması gibi birçok neden küresel niteliğe sahip olan bir salgını dünya ekonomisi için ciddi bir tehdit haline getirmektedir.

Pandemilerin doğrudan ve dolaylı ekonomik maliyetlerinde genellikle hastalık yük¼ üzerine odaklanılmakta ve bu maliyetler sağlık ekonomisi çalışmalarının konusunu oluşturmaktadır. Geleneksel yaklaşımda, mortalite ve morbidite sonuçları araştırılmaktadır. Bu kapsamda ise erken ölüm ve kronik sakatlık nedeniyle gelecekteki gelir kaybı tahmin edilmektedir. Hasta bakımlarından kaynaklanan zaman ve gelir kayıpları, tıbbi bakım ve destek hizmetlerine yönelik doğrudan harcamalar söz konusu ekonomik maliyetlere eklenmektedir (McKibbin & Sidorenko, 2006). Daha genel bir ifadeyle ekonomik maliyetler çoğunlukla hastalığın teşhisi ve tedavisi için gerekli özel ve kamu harcamalarının tamamını içermektedir. Örneğin HIV-AIDS hastalarının çeşitli tedavileri için gerekli olan tıbbi müdahalelerin maliyetleri hasta başına yılda 2.000 dolardan fazladır. Güney Afrika bölgelerinde HIV ile ilgili toplam sağlık hizmeti maliyetlerinin GSYH payının %0,3 ile %4,3 arasında değişmekte olduğu ifade edilmektedir (Lee & McKibbin, 2004: 3). Yakın dönemde gerçekleşmiş salgınlardan biri olan Ebola süresince hastaneler, personel, ilaç gibi doğrudan maliyetler 6 milyar dolar düzeyindedir (Qui vd., 2017: 7). Bu tutara dolaylı maliyetler de (üretimde daralma, hane halkı tüketimin düşmesi, ulaşım vb.) dâhil edildiğinde toplam tutarın 53 milyar

dolar olduğu tahmin edilmektedir (Fernandes, 2020: 5). Bartsch vd., (2015) yaptıkları çalışmada Ebola vakasının toplumsal maliyetine odaklanmışlardır. alışmalarında Ebola vir¼s¼nden en çok etkilenen Gine, Liberya ve Sierra Leone'nin vakalarından hareketle vakanın maliyetini tahmin etmek için matematiksel bir model geliştirdiler. Modele g¼re tam iyileşme g¼steren bir Ebola vakasının toplam toplumsal maliyetinin 480 ila 912 \$ arasında değiştiğini, hayatta kalmayan bir Ebola vakasının ise maliyetini 5.929 ila 18.929 \$ arasında değiştiğini tahmin etmişlerdir. Dolayısıyla 10 Aralık 2014 itibariyle, bu ¼¼lkede bildirilen t¼m Ebola vakalarının tahmini toplam toplumsal maliyetinin 82 milyon ve 356 milyon doları arasında olduğunu iddia etmişlerdir (Bartsch vd., 2015: 4).

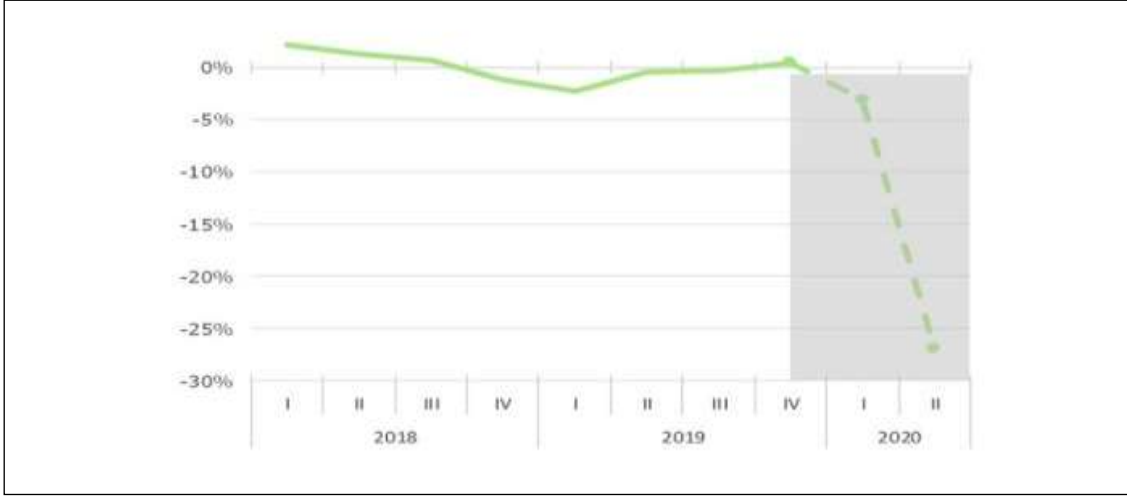
SARS salgınına kadar daha çok hastalığın tıbbi maliyetlerine vurgu yapılmıştır. Ancak SARS için durum biraz daha farklıdır. SARS vakalarının sayısı, diğer b¼y¼k tarihsel salgınlara kıyasla hala azdır. Ayrıca, AIDS'ten farklı olarak, enfekte hastaların hastanede kalış s¼resi kısadır. Hastaların y¼zde 90'dan fazlası kısa s¼rede tam sağlığına kavuşmakta ve bu nedenle tıbbi maliyetleri çok d¼ř¼kt¼r. SARS ile ilgili olarak gerçekleştirilen tıbbi harcamaların ¼nemsiz olduğu iddia edilse de, SARS'ın ekonomik etkisi g¼z ardı edilemez. SARS'ın yarattığı ekonomik etki SARS'ı diğer pandemilerden ayıran en ¼nemli konudur. SARS k¼resel ekonomiyi ¼ açıdan olumsuz etkilemiştir. (1) *Enfeksiyon korkusu*; ¼zellikle seyahat ve perakende satış hizmetleri için t¼keticilerde talebinde ¼nemli bir d¼ř¼ř¼ye yol açmıştır. Bulaşın hızı insanların sosyal etkileşimlerden kaçınmasını sağlamıştır. (2) *Hastalığın belirsiz ¼zellikleri*; SARS vakalarının yaşandığı ekonomilerde geleceğe olan g¼veni azaltmıştır. Bu etki, ¼zellikle yabancı yatırımların kilit merkezlerinden biri olan Çin'deki şokun artmasıyla potansiyel olarak çok daha ¼nemli hale gelmiştir. Hastalıkların yabancı yatırımcıların karar alma s¼releri ¼zerindeki etkilerini doğrudan ¼lmek zor olsa da, yabancı yatırımcıların g¼veninin yitirilmesi, yabancı yatırım akışları ¼zerinde potansiyel olarak bir etkiye sahiptir ve bu da Çin'in ekonomik b¼y¼mesi ¼zerinde ¼nemli etkilere neden olmuştur. (3) SARS, ¼zellikle seyahat ve perakende satış hizmeti end¼strileri gibi en çok etkilenen sekt¼rlerde, ř¼phesiz hastalık ¼nleme maliyetlerini artırmıştır. Hastalık sadece yakın insan teması ile bulaştığı s¼rece, bu maliyet, en azından k¼resel anlamda ¼nemli olmayabilir ancak hastalığın uluslararası kargo gibi diğer kanallardan bulaştığı tespit edilirse, k¼resel maliyetin çok daha b¼y¼k olabileceği tahmin edilmektedir (Lee & McKibbin, 2004: 4).

SARS salgını 2003 yılında Çin'in ve G¼ney Doğu Asya'nın GSYH'sini %0,5 oranında azaltmıştır (MacKellar, 2007: 443). Lee ve McKibbin (2004: 103) 2003 SARS salgınının d¼nya ekonomisine maliyetinin 54 milyar ABD doları civarında olduğunu hesaplamışlardır. Hai vd. (2004: 58), Pekin'deki işletmelere yapılan bir anket neticesinde hazırladıkları raporda turistik yerlerin, sergilerin ve otellerin, bir ¼nceki yıla g¼re gelirlerinde %80 civarında seyahat acentelerin, havayollarının, demiryollarının, restoranların, perakendecilerin ve taksicilerin gelirlerinde ise %10-50 aralığında bir d¼ř¼ř¼ meydana geldiği sonucuna ulaşmışlardır. Turizm sekt¼r¼ salgın s¼recinde en çok etkilenen sekt¼rlerden birisidir. Siu ve Wong (2004), çalışmalarında 2003'¼n ikinci çeyreğinde Hong Kong'un turizm ve turizmle ilişkili hizmet sekt¼r¼ndeki daralmanın bir ¼nceki d¼neme g¼re %10,5 d¼zeyinde bir kayıp gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır.

3. D¼nyada ve T¼rkiye'de Covid-19 Pandemi S¼recinin Ekonomik Etkileri

Covid-19'un diğer pandemilerin ya da d¼nya ekonomisinin yakın zamanda yaşadığı en ciddi ekonomik krizlerinden biri olan 2008 k¼resel krizin ekonomik etkilerinden farklı bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Nitekim birbirleri arasında bir karşılaştırmanın yapılmasını engelleyen bir dizi fakt¼r bulunmaktadır. Bu fakt¼rler pandeminin tamamıyla d¼nya genelinde yaşanması, d¼ř¼k ya da orta gelirli ¼lkelerden ziyade en gelişmiş kapitalist ¼lkelerin de pandemi s¼recine dâhil olması, faiz oranlarının hiğ olmadığı kadar d¼ř¼k seviyelerde olması, d¼nyanın her alanda ¼ok daha entegre olması, tedarik zinciri boyunca etkinin b¼y¼mesi ve aynı anda hem arzın hem de talebin etkileniyor olması şeklinde sıralanabilir (Fernandes, 2020: 5). Covid-19 pandemi s¼recinin devam ediyor olması ekonomik etkisinin tam olarak ortaya konulmasını m¼mk¼n hale getirmemektedir. Ancak etkinin boyutu, vaka sayısı bakımından yoğunluk yaşayan ¼lkelerin d¼nya ticaretindeki rolleri, hangi sekt¼rlerin daha ¼ok etkileneceği, ekonomilerde yaşanan daralmaların boyutu ve pandeminin seyrine dair senaryolardan hareketle ortaya konulabilir. ¼rneęin, veriler s¼rekli değişmekle birlikte salgının en yoğun yaşandığı ilk d¼nemde (Mart, Nisan ve Mayıs) en ¼ok etkilenen ¼lkelerin aynı zamanda d¼nyanın en b¼y¼k ekonomisine sahip 10 ¼lkenin (İran ve Hindistan hariç) olması dikkat çekicidir. Bu ¼lkeler arasında ABD, ¼in, Japonya, Almanya, İngiltere, Fransa ve İtalya yer almaktadır. D¼nya arz ve talebinin (GSYH) %60'ı, d¼nya ¼retiminin %65'i ve d¼nya imalat ihracının %41'i vakaların en ¼ok g¼r¼ld¼ę¼ bu ¼lkeler tarafından ger¼ekleřtirilmektedir (Baldwin & Mauro, 2020: 2). Salgın d¼nya genelinde hızla bulaş etkisini s¼rd¼r¼rken k¼resel ekonomide baş akt¼rler olan ve hem arz y¼n¼nde hem de talep y¼n¼nde belirleyici olan ¼lkelerin makro-ekonomik g¼stergelerini olumsuz etkileyeceği ve durgunluk ekonomisinin s¼receęi anlaşılmaktadır (Voyvoda & Yeldan, 2020). IMF'in 2020 Haziran ayında yayınladığı *World Economic Outlook* (WEO) raporunda k¼resel b¼y¼menin 2020'de %-4,9 olacağı ve Nisan 2020 D¼nya Ekonomik G¼r¼n¼m¼ (WEO) tahmininin (-%3) 1,9 puan altında olacağı tahmin edilmektedir. Raporda salgının, 2020'nin ilk yarısında ekonomi ¼zerinde beklenenden daha olumsuz bir etkiye sahip olduğu ifade edilmekte ve iyileşmenin ise daha ¼nce tahmin edilenden ¼ok daha gecikmeli olacağı belirtilmektedir. IMF'ye g¼re 2021 yılında k¼resel b¼y¼me %5,4 d¼zeyinde tahmin edilmektedir. Bu b¼y¼me oranı daha ¼nce ger¼ekleřtirilen tahminlerin 6 puan aşağısındadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma ve Ticaret Konferansının (UNCTAD) Covid-19'un d¼nya ticaret istatistiklerini nasıl değiştirdiğine dair yayınladığı rapora g¼re ise k¼resel ticaret değerleri 2020'nin ilk ¼eyreęinde %3 d¼ř¼m¼řt¼r ve ikinci ¼eyrekte ¼eyreklik bazda %27'lik bir d¼ř¼ř beklenmektedir. Emtia fiyatları ise, petrol fiyatlarındaki ani d¼ř¼řlerin etkisiyle Mart ayında %20 rekor d¼ř¼ř g¼stermiřtir. Rapora g¼re, k¼resel ticaretteki d¼ř¼ře, ge¼en yılın Aralık ayından bu yana hızla d¼ř¼nen emtia fiyatlarındaki belirgin d¼ř¼řler eşlik etmektedir.

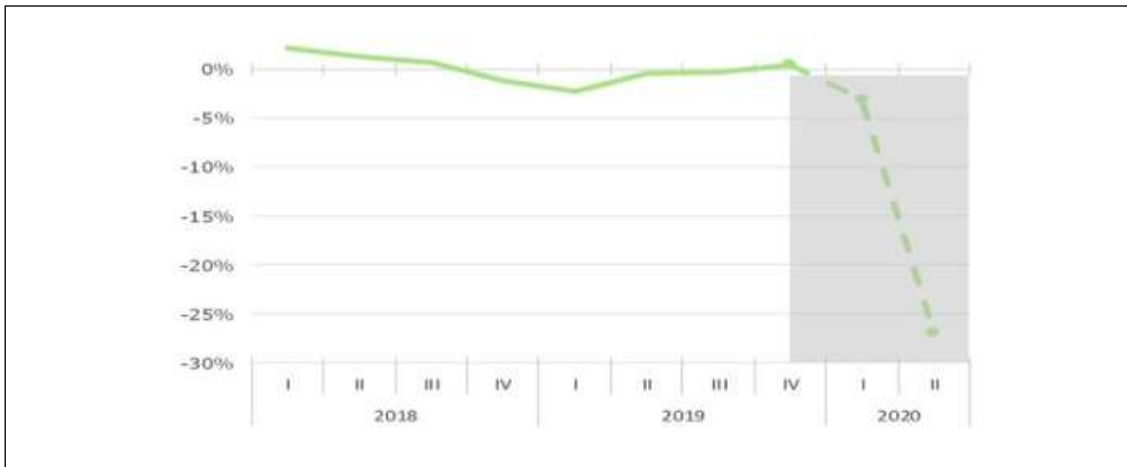
Grafik 1. K¼resel Ticari Mal Ticareti Değerleri (¼nceki ¼eyređe G¼re B¼y¼me Oranı, Mevsimsel Ayarlanan Seriler)

Kaynak: <https://unctad.org/en/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=2369>

Gelişmekte olan ekonomiler tarafından ihraç edilen birincil emtiaların fiyat hareketlerini ölçen UNCTAD'a göre serbest piyasa emtia fiyat endeksi (FMCPI), Ocak'ta %1,2, Şubat'ta %8,5 ve Mart'ta %20,4 oranında değer kaybetmiştir. Akaryakıt fiyatları, Mart ayında % 33,2'lik bir oranda aniden düşüşe geçmiştir ve maden, maden cevheri, metal, gıda ve tarımsal hammadde fiyatları %4'¼n altında gerilemiştir. UNCTAD'a göre k¼resel ticaret hacimleri ve değerleri 2019'un sonlarından bu yana m¼tevaz¼ iyileşme işareti göstermekteydi ancak Covid-19 tüm bu olumlu beklentileri olumsuzlaştırmıştır.

Grafik 2. Ticaret Değerinin Gelişimi (¼nceki ¼eyređe G¼re B¼y¼me Oranı, Mevsimsel Ayarlanan Seriler)

Kaynak: <https://unctad.org/en/pages/newsdetails.aspx?OriginalVersionID=2369>

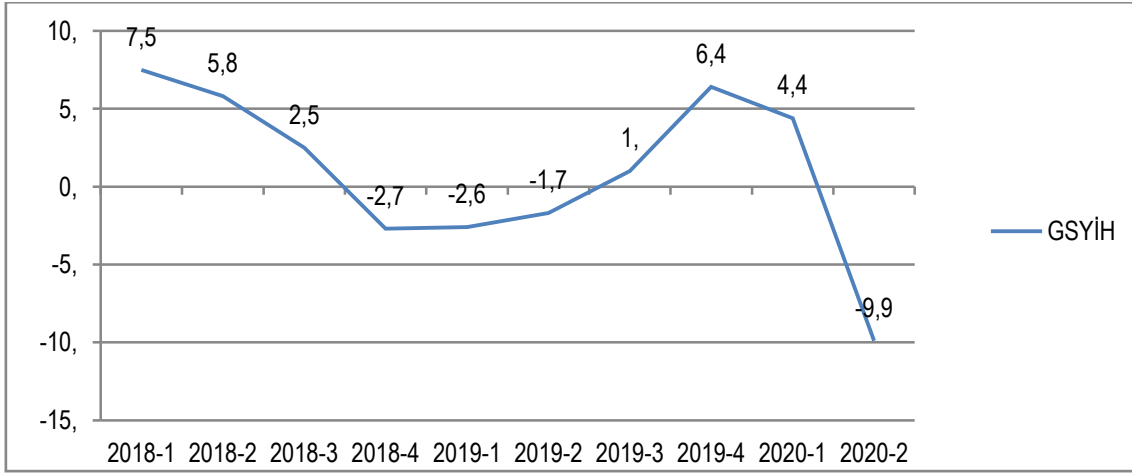
D¼nya genelinde sekt¼rel açıdan bakıldığında Covid-19'un etkilediği birincil sekt¼rler tarım ve petrol ¼r¼nleri olmuştur. İkincil sekt¼r, ¼retim end¼strisidir. ¼¼nc¼l sekt¼rler ise eğitim, finans end¼strisi, sağlık ve ilaç end¼strisi, otelcilik, turizm ve havacılık, emlak ve konut, spor end¼strisi, bilgi teknolojisi, medya ve araştırama geliştirme, gıda sektör¼d¼r (Nicola vd., 2020). İmalat sektör¼n¼n muhtemelen ¼ölü bir darbe alacağı ifade edilmektedir (McKibbin & Fernando, 2020: 45). 1) Hastalık d¼nyanın ¼retim merkezlerine (Doğu Asya) odaklandığından ve diğer sanayi devleri olan ABD ve Almanya'da hızla yayıldığından, doğrudan tedarik kesintileri ¼retimi engelleyecektir. 2) Tedarik zinciri daha az etkilenen ¼lkelerdeki imalat sektör¼lerini zarara uğratabilecek ¼lkelerin birbirlerinden gerekli duydukları ithal end¼striyel girdileri elde etmeyi daha zor ve daha pahalı hale getirecek dolayısıyla doğrudan tedarik şoklarını artıracaktır. 3) (1) Toplam talepteki makroekonomik d¼ş¼şler (yani durgunluklar) nedeniyle talep kesintileri olacaktır ve (2) t¼keticilerin satın alma gecikmeleri firmaların yatırım gecikmelerine yol açacaktır (McKibbin & Fernando, 2020: 45).

Covid-19'un T¼rkiye Ekonomisi ¼zerindeki etkisine bakıldığında ¼lkenin pandemi öncesi yaşıdığı d¼viz krizinin, etkinin boyutu açısından önemli olduğunu belirtmek gerekmektedir. T¼rkiye ekonomisinin yapısal sorunlarından birisi "*dış sermaye girişlerine bağımlı, borç artışına dayanan ve inşaat odaklı bir b¼y¼me modeline*" sahip olmasıdır (Orhangazi, 2020: 199). Bu model k¼resel likidite d¼zeyine bağlı olarak parasal genişleme ve daralma s¼relerinden etkilenmekte ve ekonominin kırılgan bir yapıya sahip olmasına neden olmaktadır. Nitekim Amerika Merkez Bankası'nın (FED), 2013 yılından itibaren miktarsal genişleme programına son vereceğini açıklamasıyla T¼rkiye'ye y¼nelik sermaye girişlerinde bir yavaşlama meydana gelmiştir (Orhangazi, 2020: 199). Bu durum T¼rkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın (TCMB) faizleri arttırmasıyla yurt içi faiz ve borç artışına dayalı b¼y¼me modeli için ciddi sorunları beraberinde getirmiştir. Ekonomideki bu kırılgan yapı 2018 yılına gelindiğinde daha da belirgin hale gelmiş ve ani para ıkışları ve spek¼latif dalgalanmayla TL'nin hızla değer kaybettiği bir d¼viz kriziyle sonuçlanmıştır. Bu olumsuz durum uluslararası finans sermayesi için T¼rkiye'deki yatırımların giderek daha riskli olduğu g¼r¼ř¼ne yol açmıştır (Orhangazi, 2020: 2010-211). Diğer taraftan ¼lkede yaşanan 15 Temmuz darbe girişiminin, Yeni Cumhurbaşkanlığı H¼k¼met Sistemi'ne geçiş ve kurumların bu yeni sisteme entegrasyon s¼recinin ekonomi ¼zerinde yarattığı baskıyı da dikkate almak gerekmektedir. Dolayısıyla T¼rkiye pandemi s¼recine 2018 d¼viz krizinin etkileriyle m¼cadele içerisinde olduğu bir konjonkt¼rde girmiştir.

Ekonomideki makro g¼stergeler pandeminin etkisinin g¼r¼lmesi açısından önemli bir kaynaktır. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve B¼te Başkanlığı'nın yayınladığı veriler ¼zerinden T¼rkiye ekonomisinin b¼y¼me rakamlarının 2018'in son çeyreğinden itibaren k¼¼lmeye başladığı 2019'un son çeyreği ile artış trendine girdiği ama pandemi s¼reciyle ciddi bir d¼ş¼ř yaşıdığı g¼r¼lmektedir. T¼rkiye ekonomisi pandemi s¼recinin yaşandığı 2020 yılının ikinci çeyreğinde %-9,9 oranında k¼¼lm¼řt¼r. İkinci

eyrekte sanayi sekt¼r¼ %16,5 ve hizmetler sekt¼r¼ (inŐaat d¼hil) %10,6 oranında k¼c¼l¼rken tarım sekt¼r¼ %4 b¼y¼m¼Őt¼r. 2020 yılı ikinci çeyreğinde ¼zel t¼ketim %8,5 oranında, kamu t¼ketimi %0,8 oranında daralmıŐtır. B¼ylece toplam t¼ketim %7 oranında azalmıŐtır. Toplam sabit sermaye yatırımları ise aynı d¼nemde %6,1 oranında gerilemiştir (<http://www.sbb.gov.tr/buyume/>).

Grafik 3. B¼y¼me Oranları (GSYH)

Kaynak: Cumhurbaşkanlığı Strateji ve B¼te Başkanlığı, <https://www.sbb.gov.tr/buyume/>

İŞsizlik rakamlarına bakıldığında ise T¼rkiye İstatistik Kurumu (T¼İK) verilerine g¼re 2018 yılında %11 olan işsizlik 2019 yılında %13,6'ya ve 2020 yılında ise ilk aylık ortalaması olarak %13,3'e gerilediği g¼r¼lmektedir. Covid-19'un en ¼nemli etkilerinden biri dış ticarettir. T¼İK verilerine g¼re vakaların g¼r¼lmeye ve hızla artmaya başladığı 2020'nin ilk aylarında (Şubat ve Eylül tarihleri için) ihracat rakamları bir ¼nceki yıllara g¼re sırasıyla (%) 1,9, -18,3, -41,5, -41, 15,6, -6,6, -5,8, 4,8 oranlarında deęiŐmiŐtir (Tablo 2). ¼zellikle dış d¼nya ile birçok iliŐkinin (uçuŐların durdurulması, sınırların kapatılması gibi) durdurulduğu Mart, Nisan ve Mayıs aylarında ihracatta bir ¼nceki yılın aynı aylarına kıyasla ciddi bir daralma yaŐandıđı (%-18,3, %-41,5 ve %-41) g¼r¼lmektedir. Ekonomik faaliyetlere g¼re dış ticarete en fazla daralma madencilik ve taŐ ocakçılığı (%-15,4) ile imalat (%-11,3) sekt¼rlerinde gerçekleŐmiŐtir. T¼İK verilerine g¼re 2020 yılı için en çok ihracat yapılan ilk 5 ¼lke sırasıyla Almanya (%9,5), Birleşik Krallık (%6,4), ABD (%6,1), Irak (%5,3) ve İtalya'dır (%4,7). Bu ¼lkelerle yapılan ihracat tutarlarının (Ocak-Eyl¼l ayları için) 2019 yılına g¼re deęiŐimi ise sırasıyla %-8,7, %-10,9, %10,1, %-22,8 ve %-13,2'dir. Pandemi s¼resince ABD dıŐında diğer ¼lkelerle yapılan ihracatın azaldığı g¼r¼lmektedir. En çok ithalat yapılan ilk 5 ¼lke ise Çin (%10,5), Almanya (%9,4), Rusya Federasyonu (%8,2), İŐvire (%2,9) ve Birleşik Arap Emirlikleri'dir (2,7). Bu ¼lkelerle yapılan ithalat tutarlarının (Ocak-Eyl¼l ayları için) 2019 yılına g¼re deęiŐimi ise %19,4, %5,9, %-23,9, %139,7 ve %24,9'dur (Tablo 2). Pandemi s¼resince Rusya Federasyonu dıŐında diğer ¼lkelerle yapılan ithalatın artmıŐ olduğu g¼r¼lmektedir.

Tablo 2. Aylara G¼re Dış Ticaret (Bin ABD Doları)

		İhracat (FOB)	Değişim (%)	İhracat (CIF)	Değişim (%)	Dış Ticaret Dengesi	Değişim (%)
Şubat	2019	14 323 043	1,9	16 056 514	9,8	-1 733 471	75,4
	2020	14 592 356		17 633 335		-3 040 979	
Mart	2019	16 335 862	-18,3	18 250 476	3,1	-1 914 614	185,8
	2020	13 339 097		18 810 639		-5 471 542	
Nisan	2019	15 340 620	-41,5	18 073 148	-25,0	-2 732 528	67,6
	2020	8 971 804		13 552 387		-4 580 583	
Mayıs	2019	16 855 105	-41,0	18 542 348	-27,8	-1 687 243	103,9
	2020	9 947 056		13 387 690		-3 440 634	
Haziran	2019	11 634 654	15,6	15 064 477	8,3	-3 429 824	-16,5
	2020	13 446 749		16 309 634		-2 862 885	
Temmuz	2019	15 932 005	-6,6	19 229 147	-7,9	-3 297 143	-14,2
	2020	14 879 755		17 707 720		-2 827 965	
Ağustos	2019	13 222 876	-5,8	15 563 708	20,4	-2 340 832	168,8
	2020	12 451 204		18 743 210		-6 292 005	
Eyl¼l	2019	15 273 580	4,8	16 940 637	23,0	-1 667 057	189,6
	2020	16 009 244		20 836 916		-4 827 672	

Kaynak: TUİK, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Eylul-2020-33857>

Dikkat çeken bir diğer veri ise mali piyasalara ilişkindir. TL'nin değer kaybı pandemi s¼reciyle hızlanmıştır. Yıllık bazda (18.09.2019-18.09.2020) Dolar ve Euro'nun değişimi sırasıyla %33,2 ve %43 olmuştur. Kurdan kaynaklı T¼rk Lirası'nda meydana gelen değer kaybı enflasyonist bir etki yaratsa da d¼nya piyasalarında petrol ve emtia fiyatlarındaki gerileme ve taleplerdeki d¼řüş¼n bu etkiyi b¼y¼k ölç¼de azalttığı s¼ylenebilir.

Merkezi yönetim b¼te gerçekleşmelerine bakıldığında Covid 19'un etkisi b¼te açıklarıyla g¼zlemlenebilir. Nitekim s¼z konusu d¼nemlerde devletin mali y¼kleri artmış

ancak gelir kaynakları dolaylı olarak ¼retim azalması ve ekonominin daralmasından kaynaklı azalmıştır. 2020 yılı için merkezi y¼netim b¼tesi neredeyse her ay açık vermiştir. ¼zellikle Mart, Nisan, Mayıs, Haziran ve Temmuz aylarında gerçekleşen aık oranlarındaki değişim 2019 yılının aynı aylarına kıyasla sırasıyla (%) -78,6, -135,8, -43,5, -60,7 ve -399,9 oranlarında daha fazla olmuştur (Tablo 3).

Tablo 3. Merkezi Y¼netim B¼tesi Aylık Gerçekleşmeleri

2020 Aylar	B¼te Giderleri	B¼te Gelirleri	B¼te Dengesi	B¼te Dengesindeki Değişim % (2019'a g¼re)
şubat	93.499	86.136	-7.363	56,1
Mart	91.162	47.443	-43.719	-78,6
Nisan	108.443	65.245	-43.198	-135,8
Mayıs	85.446	68.145	-17.301	-43,5
Haziran	85.643	66.272	-19.370	-60,7
Temmuz	116.225	86.529	-29.696	-399,9
Ağustos	80.345	108.566	28.220	4.797,1
Eyl¼l	108.580	78.916	-29.665	-67,5
Ekim	97.658	92.766	-4.892	67,2

Kaynak: <https://www.sbb.gov.tr/merkezi-yonetim-butcesi-aylik-gerceklesmeleri/>

Makro g¼stergelerdeki değişim hane halkı t¼ketim harcamaları d¼zeyinde (talep) ve imalat sanayi kapasite kullanım oranlarında da (arz) kendisini g¼stermiřtir. T¼rkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı'nın (TEPAV) pandemi s¼recinde d¼zenli olarak paylaştığı "Covid-19'un T¼ketim Harcamalarına Etkisi" raporuna g¼re "Ağustos 2020'de banka ve kredi kartı kullanılarak 87,8 milyar TL tutarında toplam 503 milyon adet işlem" yapılmıştır ve bir ¼nceki yıla karşılaştırıldığında tutar bakımından %7, işlem adedi bakımından ise %9 oranında bir azalmanın gerçekleştiği g¼r¼lmektedir (TEPAV, 2020). İmalat sanayi kapasite oranları ise 2020 Ocak ayında %75,5 d¼zeyindeyken vakaların en yoğun yaşandığı Mart, Nisan ve Mayıs aylarında sırasıyla %75,3, %61 ve %62,6 d¼zeyinde gerçekleşmiştir. İmalat sanayi kapasite kullanımı ile ilgili ve aynı zamanda b¼y¼menin gidişatı açısından ¼nemli bir veri olan elektrik t¼ketimine bakıldığında ise yine TEPAV'ın yayınladığı rapora g¼re T¼rkiye'deki elektrik t¼ketimi pandeminin yoğun olduğu 13 Nisan haftasında bir ¼nceki yıla kıyasla %22 azalmıştır (TEPAV, 2020a).

T¼rkiye'de Covid 19'un t¼m d¼nyada olduğu gibi en çok etkilediği sekt¼rlerden biri de turizmdir. K¼lt¼r ve Turizm Bakanlığı verilerine g¼re turizm gelirleri 2020 şubat

ayı ile birlikte keskin bir şekilde d¼ř¼ře geçmiştir. Bir ¼nceki yılın aynı ayına g¼re turizm gelirleri yaklaşık olarak %52 azalmıştır. 2020 Nisan, Mayıs, Haziran aylarında ise pandemi koşullarında sınır kapılarının kapalı olması nedeniyle T¼IK tarafından anket çalışması yapılamamış ve bu nedenle turizm geliri rakamları hesaplanamamıştır. 2020 Temmuz, Ağustos ve Eylül ayları için turizm gelirleri bir ¼nceki yıla g¼re sırasıyla %-91, %-74 ve %-59,8 oranlarında azalmıştır. 2020 Ocak-Eyl¼l d¼nemleri arasında T¼rkiye'ye gelen ziyaretçi sayısı 11.910.338'dir ve bu d¼nemde elde edilen turizm geliri ise 8.145.561 bin dolardır. 2019 yılında gelen ziyaretçi sayısı ise 51.747.198 ve elde edilen turizm geliri ise 34.520.332 bin dolardır (<https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html>).

4. Bazı ¼lke ¼rneklerinde Covid-19 Pandemi S¼recinde Alınan Ekonomik Tedbirler

Çin'in Wuhan kentinde başlayan ve bir domino etkisi yaratarak t¼m d¼nyayı etkisi altına alan salgın, k¼resel ekonomi üzerinde ciddi hasarlar bırakmaya devam etmektedir. Tarım, sanayi, hizmet, finans, eğitim, sağlık, turizm, spor, medya neredeyse t¼m sekt¼rlerde pandemi s¼recinin olumsuz etkisi hissedilmektedir. T¼m bu etkileri sağlık, ekonomi ve sosyal olmak ¼zere ¼ç grupta toplamak m¼mk¼nd¼r. Sağlık alanındaki etkileri teşhis, karantina ve tedavide yaşanan zorluklar, ř¼pheli veya doğrulanmış vakaların takibi ve izlenmesindeki yetersizlikler, sağlık sistemindeki mevcut sorunlarla birlikte (yatak kapasitesi, tıbbi donanım, hastane ve hekim sayısı) pandemiyle aşırı y¼klenme ve sistemin durma noktasına gelmesi, enfeksiyon dışında diğer hastaların takibinin yapılamaması, ilaç vb. tedarik zincirinin bozulması ve sağlık çalışanların yeterli ekipmandan yoksun çalışmalarından kaynaklı y¼ksek riske sahip olmaları vb. şeklinde sıralanabilir (WHO, 2020). Sosyal alanda ise g¼ndelik yaşam aktivitelerinin neredeyse tamamıyla kısıtlanmasından kaynaklı stres ve izolasyon (eve hapsolme), otel, restoran, berber-kuaf¼r, kafe, tiyatro, sinema, alışveriş merkezi, spor salonları, y¼zme havuzları vb. hizmet sektör¼nde bir çok işletmenin kapatılmasıyla yaşanan işsizlik ve vatandaşların bu hizmetlere erişiminde yaşanan sorunlar, yaşlı, çocuk vb. korunmaya ve bakıma muhtaç kesimlerin gereksinimlerinde (bakım hizmeti, eğitim ve sağlık gibi) yaşanan aksaklıklar vb. etkiler meydana gelmiştir. Ekonomi alanındaki etkiler ise temel malların üretiminde yavaşlama, ¼r¼nlerin tedarik zincirinin bozulması, ulusal ve uluslararası ticaret kayıpları, likidite sorunu ve gelir kayıpları şeklinde sıralanabilir (Haleem & Javaid, 2020: 78-79).

Pandemi s¼recini yaşayan ¼lkelerin tamamında bu etkilerin birçoğu ve hatta daha fazlası g¼r¼lm¼řt¼r. Nitekim t¼m bu olumsuz etkilerin azaltılması ya da ortadan kaldırılması için ¼lkeler hızlı bir şekilde koruyucu-¼nleyici politikalar (okul ve işyerlerinin kapatılması, herkese açık etkinliklerin yasaklanması, toplu taşımanın kısıtlanması, sokağa çıkma yasakları, evde-kal d¼zenlemeleri, sınırların kapatılması, ¼lke içi-dışı

seyahatlerin kısıtlanması) sağlık sisteminin g¼çlendirilmesine y¼nelik politikalar (kamuoyunu bilgilendirme, test sayısını arttırma ve yaygınlaştırma, filyasyon takibi, sağlık sistemine acil yatırım, aşı çalışmalarına teşvik) ve ekonomik politikalar (doğrudan gelir destekleri, hane halkına d¼ř¼k faizlerde kredi verilmesi, vergi, teşvik vb. mali ¼nlemler, uluslararası mali destek vb.) olmak ¼zere ¼ eksenli bir m¼cadeleye başlamışlardır (Anderson vd., 2020; Gupta vd., 2020; Hale vd., 2020).

¼lkeler Covid-19'un ekonomik y¼netiminde farklı ¼nceliklerle ve tutarlarda bir mali m¼dahale gerçekleştirirken nihai hedefler işçiyi korumaya y¼nelik d¼zenlemelerin, işverene y¼nelik mali ¼nlemlerin, ihracata y¼nelik m¼dahalelerin ve d¼ř¼k gelir gruplarına y¼nelik transferlerin ortaya konulması olmuştur (CRS Report, 2020; Baldwin ve Mauro, 2020; Nicola vd., 2020). Pandeminin k¼resel ekonomiye etkisine y¼nelik artan endişelere ilk yanıt G7 ¼lkelerinin maliye bakanları ve merkez bankalarından gelmiştir. 3 Mart 2020'de yayınladıkları deklarasyonda ekonomik b¼y¼menin s¼rd¼r¼lmesi için gerekli t¼m ¼nlemlerin alınacağı ifade edilmiştir (CRS Report, 2020: 46). Ayrıca ilk yapılacak m¼dahalenin Covid'le m¼cadelede sağlık sistemlerinin g¼çlendirilmesine y¼nelik mali destek paketlerinin olacağı belirtilmiştir. Nitekim bu açıklamaların ardından başta FED olmak (%0,5) ¼zere G7 ¼lkelerinin merkez bankalarının çoğu faiz oranlarını d¼ř¼rerek rezerv gereksinimlerini d¼ř¼rme, bankalar ve işletmeler için geçici borç verme olanakları yaratma ve kredi koşullarını hafifletme gibi bir dizi ¼nlem yoluyla finansal sistemlerdeki likiditeyi arttırmak için harekete geçmiştir (CRS Report, 2020: 47). Buna ek olarak, ulusal h¼k¼metler ekonomik faaliyeti s¼rd¼rmek için çeşitli mali ¼nlemler benimsemiştir. Genel olarak, bu ¼nlemler arasında doğrudan hane halkına ¼deme yapılması, vergi ¼demelerinin geçici olarak ertelenmesi, işsizlik sigortasının uzatılması ve işletmelere verilen garantilerin ve kredilerin artırılması yer almaktadır (Nicola vd., 2020; CRS Report, 2020).

Covid-19'a y¼nelik ¼lkelerin almış oldukları mali ¼nlemler Tablo 4'de g¼sterilmektedir. İlk vakanın Çin'in Wuhan kentinde ortaya çıkmasıyla Çin H¼k¼meti 2020 Ocak ayında Wuhan'daki bir zat¼rre salgınının yeni bir korona vir¼s¼n neden olduğunu d¼nya kamuoyuyla paylaşmış ve ardından da çok sert ¼nlemler almaya başlamıştır. Bu ¼nlemler arasında Hubei eyaletinin kapatılması, ulusal d¼zeyde geniş çaplı hareket kısıtlamaları, sosyal mesafe ve geri d¼nen g¼men işçiler için 14 g¼nl¼k karantina s¼resi yer almaktadır. ¼nlemlerin neticesinde Çin ekonomisi ilk çeyrekte %6,8 k¼¼lm¼řt¼r. Bunun ¼zerine Çin H¼k¼meti, yaklaşık olarak 4.6 trilyon Renminbi (RMB) tutarında (GSYH'nin %4,5'i) mali tedbir açıklamıştır. S¼z konusu mali tedbirlerin içeriği (i) salgın ¼nleme ve kontrol için artan harcamalar, (ii) tıbbi ekipman ¼retimi, (iii) işsizlik sigortasının daha hızlı ¼denmesi ve g¼men işçilere genişletilmesi, (iv) vergi indirimi ve feragat edilen sosyal g¼venlik primleri ve (v) kamu yatırımdan oluşmaktadır (<https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#C>).

Vaka ve ¼l¼m sayıları açısından Çin'in ardından uzunca bir zaman ilk sıraları alan *Amerika mali ¼nlemler* açısından da dikkati çeken ¼lkelerin başında gelmektedir. Hen¼z salgının başında 5 Mart 2020'de Amerikan Kongre'si Covid-19 ile m¼cadele çabalarını desteklemek için acil durum fonuna 8.3 milyar dolar ayrılmasını ¼neren yasayı kabul etmiştir (CRS Report, 2020: 53). Ardından Trump 18 Mart'ta ¼cretli hastalık izni ve ¼cretsiz Covid-19 testi sağlayan *M¼dahale Yasası'nı* imzalamıştır. Covid-19'la m¼cadele kapsamında Trump y¼netimi tarafından getirilen mali tedbirlere ilişkin kanunlar ve mali b¼y¼kl¼kleri řu şekilde sıralanabilir: (1) 483 milyar ABD doları tutarında "*Maaş eki Koruma Programı ve Sağlık Hizmetlerini Geliştirme Yasası*". (2) Yaklaşık olarak 2.3 trilyon ABD doları tutarında (GSYH'nin yaklaşık% 11'i) "*Koronavir¼s Yardım, Yardım ve Ekonomi G¼venlik Yasası*" (CARES Yasası). (3) 8.3 milyar ABD doları tutarında "*Koronavir¼se Hazırlık ve M¼dahale Ek ¼denek Yasası*" ve *192 milyar ABD Doları tutarında "Aileler Birinci Koronavir¼s M¼dahale Yasası"* (<https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/memorandum-authorizing-needs-assistance-program-major-disaster-declarations-related-coronavirus-disease-2019/>).

Pandeminin en yoğun yaşandığı, sağlık sistemlerinde yaşanan sorunlarla ve bu nedenle y¼ksek oranlardaki ¼l¼mlerle dikkate çeken bir diğer b¼lge ise *İtalya, İşpanya, Fransa ve Almanya'nın başını çektiği* Avrupa'dır (Tablo 4). Birliğin salgınla ekonomik m¼cadelede enstr¼manları ulusal maliye politikaları ve Avrupa Merkez Bankası (ECB) politikaları olmuştur (https://europa.eu/european-union/coronavirus-response_en). Covid-19 Avrupa'da ilk olarak İtalya'yı ve çok ağır bir şekilde etkilemiştir. ¼lkede 4 Mayıs'a kadar ¼retim neredeyse durmuştur ve sokağa çıkma yasakları, işyerlerinin kapatılması gibi ¼lge genelinde karantina s¼relerine gidilmiştir. Birçok aktiviteye yasak getirilmiştir. Mayıs ayından sonra vaka sayılarında yaşanan gerilemeyle birlikte kademeli olarak birçok sekt¼r (perakende satış mağazaları, restoranlar, kafeler, kuaf¼r, spor tesisleri, sinema tiyatrosu) yeniden açılmıştır. Ancak Ağustos başında başlayan teyitli vakalardaki artışla yasaklar tekrar g¼ndeme gelmeye başlamıştır. ¼rneęin halka açık yerlerde (hem içeride hem de dışarıda) maske takılması Ocak 2021 sonuna kadar zorunlu hale getirilmiştir. Bulaşı ¼nleme ve karantina kurallarına uymayanlar için para cezaları y¼kseltilmiřtir. Fransa ve İşpanya'da benzer bir s¼recin yaşandığı s¼ylenebilir. Fransa'da doğrulan ilk COVID-19 vakası 24 Ocak 2020 tarihlidir. Fransa'da Nisan ayı ortasından bu yana istikrarlı bir d¼ř¼ř¼n ardından salgın Ağustos ayıyla birlikte tekrar y¼kseliře geçmiştir. İşpanya'da tespit edilen ilk vakanın tarihi ise 25 şubat 2020'dir. Pandemiden b¼y¼k ¼l¼de etkilenen İşpanya'da vakalar Nisan ayından Temmuz ayı ortasına kadar s¼rekli bir d¼ř¼ř¼n ardından tekrar y¼kseliře geçmiştir. Vaka artışları her iki ¼lkede İtalya'da olduğu gibi ciddi ¼nlemlerin alınmasına neden olmuştur (<https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#C>).

S¼z konusu ¼lkelerde ¼nleyici tedbirlerin yanı sıra pandeminin ekonomik etkisini hafifletmeye y¼nelik ¼zellikle pandemiden olumsuz etkilenen iş çevrelerine, işçilere, sağlık çalışanlarına, işsizlere, yardıma muhtaç ya da dezavantajlı gruplara birçok yardım

paketini içeren mali tedbirlerde alınmıştır (Tablo 4). ¼rneęin Amerika'da pandemiyle m¼cadele alınan ekonomik tedbirlerin en kapsamlısı olan CARES yasasıyla 2 trilyon dolarlık bir vir¼s yardım paketi getirilmiştir. Yasa kapsamında 17 yaşın altındaki çocuklara, d¼ř¼k gelirli vatandaşlara, işsizlere, pandemi s¼recinde işsiz kalanlara, serbest meslek çalışanlara, k¼¼k işletmelere, çiftçilere, kredi borcu olanlara ¼nemli tutarlarda transfer gerçekleştirilmiştir. Amerika vaka sayısının en fazla g¼r¼ld¼ę¼ ¼lke olarak ekonomik tedbirlerde en fazla harcama yapan ¼lkelerden biridir.

Avrupa ¼lkeleri içerisinde ekonomik tedbirler açısından Almanya ve İşpanya dikkati çekmektedir. Hem Almanya hem de İşpanyanın Covid-19'la m¼cadele kapsamında almış olduğu ekonomik tedbirler çok daha kapsamlıdır. ¼rneęin Almanya H¼k¼meti'nin mali tedbirleri řu başlıkları içermektedir: (i) sağlık ekipmanı, hastane kapasitesi ve Ar-Ge (aşı) için harcama, (ii) işverenlerin ve çalışanların gelirlerini korumak için kısa vadeli işe daha fazla erişim s¼bvansiyonu, d¼ř¼k gelirli ve serbest meslek sahipleri için temel gelir desteğine daha kolay erişim, (iii) Covid-19 salgınından ciddi şekilde etkilenen k¼¼k işletme sahiplerine ve serbest meslek sahiplerine 50 milyar Euro hibe ayrıca faizsiz vergi ertelemeleri, yeni işe başlayanlar için 2 milyar Avro risk sermayesi fonu, (iv) geçici olarak uzatılmış işsizlik sigortası s¼resi ve ebeveyn izni yardımları. İşpanya h¼k¼meti ise temel tedbirler kapsamında 39 milyar Euro ayırmıştır. H¼k¼metin aldığı mali tedbirlerin b¼y¼k bir kısmı d¼ř¼k gelir gruplarına, işsizlere ve istihdam piyasalarına y¼nelik transferlerden oluşmaktadır.

Tablo 4. ¼lke ¼rnekleriyle Pandemiyle M¼cadelede Alınan Ekonomik Tedbirler

AMERİKA
<ul style="list-style-type: none">• Vir¼s¼n ABD ekonomisine verdiği darbeyi yumuşatmak amacıyla ilk olarak faiz oranları % 0,5 oranında d¼ř¼r¼lm¼řt¼r. 23 Mart'ta Fed ayrıca 125 milyar dolarlık tahvil satın alarak piyasaya daha fazla yardım edeceğini duyurmuştur. Ayrıca, FED Main Street işletmeleri için 300 milyar dolarlık bir kredi programı sunacağını belirtmiştir.• 11 Mart 2020'de Avrupa'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne 30 g¼nl¼k t¼m seyahatlerde kısıtlamalar getirilmiştir.• 13 Mart'ta, pandeminin etkilerini ele almada eyalet ve yerel h¼k¼metlere yardımcı olmak için afet yardımı fonunu serbest bırakan bir olaęan¼st¼ hal ilan edilmiştir. Başkan Trump ayrıca vir¼s için ek testlerin yapılacağı, bireylerin semptomları belirlemesine yardımcı olacak bir web sitesinin kurulacağını ve ¼ęrenci kredilerindeki faiz ¼demelerinden feragat edildiğini duyurmuştur.• Trump y¼netimi 27 Mart'ta ekonomiyi desteklemek için 2 trilyon dolarlık bir 'vir¼s yardım paketi' CARES Yasası'nı g¼vence altına almıştır.
CARES yasası řu hususları içermektedir:
* Geliri 75.000\$'dan az olan her yetişkin Amerikalıya veya 150.000 \$' dan az çiftlere verilecek 1200\$.
* 17 yaşın altındaki her ocuk için 500\$
* İşsizlik tazminatını haftalık 600 ABD doları artırmak, işsizlik ¼deneęi desteğini 13 ay artırmak ve serbest meslek sahibi ve bağımsız y¼klenicilere hak kazanma hakkını genişletmek
* ABD Hazine Bakanlığı tarafından k¼¼k ve b¼y¼k işletmelere verilecek 500 milyar dolarlık kredi ve kredi garantileri.
* K¼¼k işletmelere kredi ve hibe sağlamak için 377 milyar dolar, acil hibeler için 10 milyar dolar ve mevcut ¼demelerin ertelenmesini sağlamak için 17 milyar dolar ayrılması

- *End¼stiriler, Őehirler ve eyaletler için 500 milyar dolarlık bir kredi programının oluŐturulması
- * Öğrenci kredisi ödemelerinin ceza ücreti olmaksızın 30 Eylül'e kadar ertelenmesi
- * Federal destekli ipoteklerin hacizlerinin Mayıs ortasına kadar yasaklanması
- * Federal konut programlarında dört ay boyunca kiracıların tahliyesinin yasaklanması
- * 25 milyar dolarlık gıda yardımı
- * Sağlık için 100 milyar dolar tahsis edilmesi
- * Afet Yardım Fonu'na (koruyucu ekipman tedarikini içeren) 45 milyar dolar yönlendirilmesi
- * Tüketim vergisi ve yakıt vergisi indirimi
- * Ulusal güvenliğe yönelik 17 milyar dolar ayrılması
- * Çiftçilere 14 milyar dolar ayrılması

İTALYA

- 11 Mart: 25 milyar avro (28,3 milyar dolar) değerinde iki paket açıklanmıştır. 12 milyar avro bir paket, sağlık sistemi için fazladan fon sağlayacak ve Őirketlere ve hanehalklarına vergi ve kredi ödemelerinin dondurulması ve artırılması da dâhil olmak üzere bir dizi önlem sağlayacaktır.
- 6 Nisan: COVID-19'dan etkilenen Őirketlere likidite ve 400 milyar avronun üzerinde banka kredisi sağlamayı amaçlayan yeni bir acil durum kararnamesi açıklanmıştır. Mart ayındaki bir önceki teşvik paketiyle birleŐtirilen yeni yasa, bankaların toplam 750 milyar avronun (809,78 milyar dolar) üzerinde kredi sunmasına izin verecektir.
- 15 Mayıs'ta 55 milyar Euro'luk (GSYH'nin % 3,5'i) "Yeniden BaŐlatma" mali önlemler paketini kabul edilmiştir. Bu paketin içeriğinde aileler için daha fazla gelir desteği (14,5 milyar Euro), sağlık sistemi için fon (3,3 milyar Euro) ve KOBİ'lere yönelik hibeler ve vergi ertelemeleri (16 milyar Euro) yer almaktadır.
- 8 Ağustos'ta hükümet yeni bir üçüncü destek paketini kabul etmiştir. Bu destek paketi ise İşgücü ve sosyal önlemler (12 milyar €), diğer Őeylerin yanı sıra, aileler ve bazı işçiler için ek gelir desteği, kısa süreli çalışma programının uzatılması ve yeni çalışanlar için sosyal güvenlik katkısının askıya alınmasını içermektedir

ALMANYA

- COVID-19 kriziyle mücadele etmek ve ardından toparlanmayı desteklemek için Mart ayında 156 milyar Euro (GSYH'nin %4,9'u) ve Haziran'da 130 milyar Euro tutarında olmak üzere (GSYH'nin %4'ü) iki ek bütçe kabul etmiştir.
- Almanya Hükümeti tarafından getirilen mali önlemler Őunları içermektedir: (i) sağlık ekipmanı, hastane kapasitesi ve Ar-Ge (aŐı) için harcama, (ii) işverenlerin ve çalışanların gelirlerini korumak için kısa vadeli işe daha fazla erişim ("Kurzarbeit") sübvansiyonu, düşük gelirli ve serbest meslek sahipleri için temel gelir desteğine daha kolay erişim, (iii) Covid-19 salgınından ciddi Şekilde etkilenen küçük işletme sahiplerine ve serbest meslek sahiplerine 50 milyar Euro hibe ayrıca faizsiz vergi ertelemeleri, yeni işe baŐlayanlar için 2 milyar Avro risk sermayesi fonu, (iv) geçici olarak uzatılmış işsizlik sigortası süresi ve ebeveyn izni yardımları.
- Haziran ayında kamuoyuyla paylaşılan teşvik paketinde ise Őu tedbirler yer almaktadır: Geçici bir KDV indirimi, aileler için gelir desteği, güçlü KOBİ'ler için hibeler, yerel yönetimler için mali destek, ihracatçılar ve ihracat finansmanı bankaları için genişletilmiş kredi garantileri ve yeŐil enerji ve dijitalleşmeye yönelik sübvansiyonlar/yatırımlar.
- Ağustos ayında Almanya Hükümeti, kısa vadeli iş yardımlarının azami süresini 12 aydan 24 aya çıkarmıştır. Aynı zamanda, yeni oluŐturulan ekonomik istikrar fonu (WSF) ve kamu kalkınma bankası KfW aracılığıyla hükümet, farklı büyüklükteki firmalar, kredi sigortacıları ve kar amacı gütmeyen kuruluşlar için mevcut garantilerin hacmini ve kamu garantilerine erişimi genişletmiştir. Federal hükümetin mali paketine ek olarak, birçok yerel yönetim (eyaletler ve belediyeler) ekonomilerini desteklemek için 141 milyar Euro doğrudan destek ve 63 milyar Euro eyalet düzeyinde kredi garantileri tutarında kendi önlemlerini açıklamıştır

FRANSA

- Mart ve Temmuz ayları arasında yaklaşık olarak 135 milyar Euro tutarında (likidite önlemleri dahil, GSYH'nin yaklaşık %6'sı) üç bütçe değişikliği yasası çıkarılmıştır. Fransa hükümetinin mali destek önlemleri Őunları içermektedir: (i) hastalar veya bakıcıları için sağlık sigortasını düzene koymak ve artırmak; (ii) sağlık malzemelerine yapılan harcamaların artırılması; (iii) Őirketler için sosyal güvenlik ve vergi ödemelerinin

ertelenmesi yoluyla likidite desteği ve vergi kredilerinin hızlandırılmış iadesi (örneğin KDV); (iv) indirimli saat programı kapsamında işçilerin ücretlerine destek; (v) etkilenen mikro işletmeler, serbest meslekler ve bağımsız işçilerin yanı sıra düşük gelirli haneler için doğrudan mali destek; (vi) etkilenen mikro işletmeler ve KOBİ'ler için kira ve kamu hizmeti ödemelerinin ertelenmesi; (viii) öz sermaye yatırımları veya zor durumdaki şirketlerin kamulaştırılması için ek tahsis; (ix) sosyal güvenlik katkı paylarından muaf olan istisnai ikramiyelerin verilmesini kolaylaştırmak.

İSPANYA

- İspanya Hükümeti ise temel tedbirler için 39 milyar EURO (GSYH'nin %3'ü)
- Acil durum fonundan Sağlık Bakanlığı'na bütçe desteği (1,4 milyar Euro)
- Bölgesel sağlık hizmetleri için bölgelere önceden transfer (2,9 milyar €)
- COVID-19 ile ilgili araştırmalar dâhil olmak üzere sağlıkla ilgili ek harcamalar (1 milyar €)
- COVID-19 nedeniyle Geçici İstihdam Düzenleme Planları (ERTE) kapsamında geçici olarak işten çıkarılmış işçiler için önceden asgari katkı veya birikmiş hakların azaltılmasına gerek olmaksızın işsizlik ödeneği alma hakkı (süreye bağlı olarak en az 18 milyar €)
- Ekonomik faaliyetin askıya alınmasından etkilenen mevsimlik serbest meslek sahipleri de dâhil olmak üzere kendi hesabına çalışanlar için olağanüstü bir yardım (süreye bağlı olarak yaklaşık 4.8 milyar €)
- COVID-19 ile enfekte işçiler veya karantina altına alınan işçiler için hastalık maaşının sosyal güvenlik bütçesi tarafından ödenen kısmının %60'ından %75'e yükseltilmesi (1,4 milyar Euro)
- Yeni bir gelir testine tabi tutulmuş "asgari hayati gelir" (yılda yaklaşık 3 milyar €); işe devam edemeyen ancak işsizlik ödeneği almaya hak kazanmayan sürekli kesintili sözleşmeler kapsamındaki işçiler için güçlendirilmiş işsizlik koruması (99 milyon €)
- Olağanüstü hal süresince sözleşmesi (en az iki aylık) sona eren ve işsizlik ödeneği alma hakkı olmayan (17,6 milyon €) geçici işçiler için yaklaşık 430 Avro tutarında geçici bir aylık ödenek
- COVID-19'dan etkilenen hanehalkı çalışanları için katkı tabanlarının %70'ine eşit bir miktarda (3 milyon €) geçici bir sübvansiyon; savunmasız kiracılar için yeni kira yardımı programları ve Devlet Konut Planı 2018-21'e ek devlet katkısı (400 milyon €)
- 300 milyon € tutarında ek bütçe fonları ve bakmakla yükümlü olunan kişilere yardım sağlanması için daha fazla bütçe esnekliği; okulun kapanmasından etkilenen çocuklar için yemekleri finanse eden özerk topluluklara 25 milyon € transfer

ÇİN

- 3 Şubat'ta ters repo işlemlerini 174 milyar 4 Şubat'ta ise 71 milyar dolar arttırmıştır.
- 16 Şubat'ta bir yıllık orta vadeli kredi faiz oranı 10 baz puan düşürülmüştür. 20 Şubat'ta ise bir yıllık ve beş yıllık ana faiz oranları sırasıyla 10 ve 5 baz puan düşürülmüştür.
- 13 Mart'ta banka rezerv gereklilikleri düşürülmüştür ve kredinin verilmesi için yaklaşık 79 milyar dolar serbest kalmıştır.
- 30 Mart'ta yetkililer salgından ağır darbe alan ekonomi üzerindeki baskıyı hafifletmek için hafifletici tedbirleri artırırken, ters repo anlaşmalarının faiz oranı %2.40'tan %2.20'ye indirilmiştir.
- 24 Şubat'ta Asya Altyapı Yatırım Bankası (AIIB), Çin'in COVID-19'un yayılmasını kontrol etmesine yardımcı olmak için tıbbi ekipman olarak 1 milyar dolar katkıda bulunmuştur.
- 27 Şubat: COVID-19 kesintisiyle mücadele etmek maskeler, koruyucu giysiler, tıp, yemek, konaklama, kuaförlük ve çamaşırhane hizmetlerinde KDV'nin kaldırılması da dahil olmak üzere bir dizi vergi indirimi önlemi açıklanmıştır.
- 21 Mart'ta özel sektör yatırımlarını canlandırmak için ücretleri büyük ölçüde düşüreceğini ve aynı zamanda ekonomiyi canlandırmaya yardımcı olacak "yeni altyapının" geliştirilmesini hızlandıracağını açıklamıştır.

Kaynak: <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#K>; CRS Report, 2020, <https://www.everycrsreport.com/files/20200904R46270bf85dd38bb4cf565d90c71406951ff9274991796.pdf>

5. T¼rkiye'de Covid-19 Pandemi S¼recinde Alınan Ekonomik Tedbirler

T¼rkiye'de tespit edilen ilk Covid vakası 10 Mart tarihlidir ve bu tarihten itibaren vaka sayısı hızla artmıştır. 1 Nisan 2020'de Sağlık Bakanı salgının ¼lkenin geneline yayıldığını açıklamıştır. T¼rkiye'de Covid'le m¼cadelenin ilk vakadan ¼nce başladığı söylenebilir. Alınan ilk ¼nlem Sağlık Bakanlığı bünyesinde tıp uzmanlarından oluşan bir Bilim Kurulu'nun kurulmasıdır (www.saglik.gov.tr). 14 Ocak'ta ise bilgilendirmek amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlara "2019-n-Cov Hastalığı Rehberi" gönderilmiştir (<https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66301/covid-19-rehberi.html>). İlk vaka tespitinden hemen sonra 12 Mart'ta salgının yayılmasını ¼nlemek amacıyla diğer ¼lke ¼rneklerinde olduğu gibi ilköğretimden yükseköğretime kadar tüm eğitim faaliyetlerinin 16 Mart tarihinden itibaren bir hafta süreyle tatil edildiğı açıklanmıştır. Sonraki açıklamalarda ise kademeli olarak eğitim faaliyetleri bahar döneminin sonuna kadar uzaktan eğitim şeklinde olmuştur. 16 Mart'ta İçişleri Bakanlığı kararnamesi ile "kafeterya, restoran, sinema, tiyatro, gösteri merkezi" gibi yakın mesafe içerisinde bulunduğu birçok faaliyet geçici olarak durdurulmuştur. 18 Mart'ta sınır kapıları kapanmıştır. 20 Mart'ta özel ve kamu tüm hastaneler pandemi hastanesi ilan edilmiştir. 21 Mart'ta 65 yaşı üstü ve kronik hastalığa sahip kişilere sokağa çıkma yasağı getirilmiştir. Sokağa çıkma yasakları daha sonra ¼lkenin geneline belli aralıklarla uygulanmıştır (Bakır, 2020: 432-433). T¼rkiye'nin salgının yayılmasını ¼nlemek amacıyla ilk 1 ay içerisinde çok ciddi ¼nlemler aldığı söylenebilir. T¼rkiye'de Covid'le m¼cadele ¼ç çerçevede gerçekleştirilmeye ¼alışılmıştır: (1) Bunlardan ilki sağlık, lojistik ve kişiler arası fiziksel mesafe ¼nlemlerini içeren ¼nleyici tedbirlerdir. (2) İkincisi, üretimi destekleme, vatandaşı destekleme, istihdamı destekleme, finansal yükümlükleri erteleme, sektörel teşvik politikalarını içeren ekonomi politikalarıdır. (3) Sonuncusu ise sosyal destek politikalarıdır (Yıldız & Uzun, 2020: 33-34). Covid-19'la m¼cadelede alınan ekonomik tedbirleri ise maliye politikası, para politikası ve yapısal tedbirler şeklinde ayırmak mümkündür (Tablo 5). T¼rkiye'de mali destek paketinin tamamının 2020'de 573.7 milyar TL (GSYH'nin %12,8'i) olacağı tahmin edilmektedir. Bunun yaklaşık 123 milyar TL'sini (GSYH'nin %2,7'si) Covid ile ilgili ek harcama ¼nlemleri oluşturmaktadır. Temel destek ¼nlemleri arasında (i) ihtiyacı olan ailelere asgari emeklilik ve nakit yardımı artırma, (ii) kısa vadeli ¼alışma ödeneği kurallarını gevşeterek istihdam korumasını artırma (iii) etkilenen end¼striler için azaltılmış/ertelenmiş vergiler, (iv) kişisel ve kurumsal gelir vergisi beyannamesi verme sürelerinin uzatılması, (v) hane halklarının yerel yönetimlere ¼demelerinin kolaylaştırılması, (vi) başlangıçta ¼ç ay süreyle uygulanacak olan işten ¼ıkarmaların yasaklanması (x) çiftçilere verilen desteğin hızlandırılması, (xi) Türk Hava Yolları ve diğer etkilenen kuruluşlara doğrudan destek dâhil olmak üzere sosyal yardım ve dayanışma vakıflarının ¼deneklerinin artırılması ve (xii) T¼rkiye Varlık Fonuna tehlike altındaki firmalardan hisse satın almak için yeni haklar verilmesi, (xiii) Fonun ayrıca hazine bonolarının ihracı ile finanse edilen ¼ç devlet bankasına GSYH'nin %0,4'¼ kadar bir çekirdek sermaye enjekte etmekle görevlendirilmesi yer almaktadır.

Tablo 5. T¼rkiye'de Pandemiyle M¼cadelede Alınan Ekonomik Tedbirler

Vergi vb. mali tedbirler

- 2 milyondan fazla m¼kellefin muhtasar, KDV ve prim ¼demelerinin 6 ay ertelenmesi: Bu kapsamda yaklaşık 53,6 milyar TL'lik muhtasar, KDV ve sosyal g¼venlik primi tahsilatı ertelenmiş oldu.
- T¼m gelir vergisi m¼kellefi 1,9 milyon vatandaş da m¼cbir sebep hali kapsamına alınması
- Otel kiralamalarına ilişkin yasal ¼demelerin 6 ay ertelenmesi
- Vergi beyanname verme ve tahakkuk eden vergi ¼deme s¼relerinin ertelenmesi
- Beyannamelere istinaden tahakkuk eden vergilerin ¼deme s¼relerinin ise altışar ay uzatılması
- 65 yaşın ¼zerinde ve kronik rahatsızlığı nedeniyle sokağa ¼ıkamayacak olan vergi m¼kellefi vatandaşların beyanname ve ¼demelerinin yasağın sonuna kadar ertelenmesi
- Konaklama vergisinin uygulanmasını 2021 yılı Ocak ayına kadar ertelenmesi
- Yurt içi havayolu taşımacılığında 3 ay s¼reyle KDV oranını % 18'den % 1'e indirilmesi

Bankacılık işlemlerine dair;

- 31 Mart 2020 tarihine kadar taksit, faiz ve anaparasını ¼demeyenlerin bu d¼neme dair ¼demelerini erteleyebilmesi
- Bireysel kredi m¼řterilerinin taksit, kredi kartı ¼demeleri 3 aya kadar ¼teleyebilmesi
- Kamu bankaların aylık 5 bin TL'nin altında geliri olan t¼m vatandaşlar için temel ihtiyaç desteği paketini devreye alması
- Salığından etkilenen t¼m firmalara "İş'e Devam Kredi Desteği" verilmesi
- Halkbank tarafından t¼m esnaflar için " işletme ve finans desteği " ile " paraf esnaf kart desteği " paketlerinin hayata geçirilmesi

İstihdama y¼nelik alınan tedbirler kapsamında;

- Aşari ¼cret desteğinin işletme b¼y¼kl¼ę¼ne bakılmaksızın s¼rd¼r¼lmesi
- Kamu sekt¼r¼nde ve ¼zel sekt¼rde esnek ve uzaktan çalışma modelinin devreye alınması
- İşten çıkarmaları ¼nlemek için korona vir¼sten etkilenen iş yerlerinde çalışanlara y¼nelik olarak kısa çalışma ¼deneęinin devreye alınması
- Kısa alışma ¼deneęi ile faaliyetlerini azaltan ya da durduran işletmelerde çalışan vatandaşlara 3 ay maaş desteği verilmesi

Hane halkına maddi destek kapsamında;

- İhtiyaç sahibi 2 milyon 111 bin haneye 1.000 TL nakdi yardım yapılması bu kapsamda 2 milyar TL'lik paketin devreye alınması
- Geliri 5 bin liranın altında olan 6.7 milyon vatandaşa 40 milyar lira finansman desteği verilmesi
- İşsiz kalanlara ve yardım talebinde bulunan 5.5 milyon aileye 1.000 TL yardım yapılması

Belediyelere aktarılan kaynak

- Belediyelere ek olarak 3 milyar TL'lik kaynak sağlanması
- Belediyelerin aylık vergi payı ¼demelerinde borçlarına karşılıklı yapılan 3 milyar TL'lik 3 aylık (nisan-mayıs-haziran) kesintinin yapılmaması

Diğer

- Devlet destekli alacak sigortası kapsamının genişletilmesi: Bu kapsamda devlet destekli alacak sigortası 25 milyon TL'den 125 milyon TL'ye çıkartılmıştır
- Halkbank aracılığıyla 1 milyon 300 bin çiftçiye 27 milyar lira destek sağlanmıştır.
- Teknoloji geliştirme b¼lgesinde yer alan firmalardan 2 ay boyunca kira alınmaması.
- T¼m sağlık çalışanları için performans ¼demelerinin 3 ay boyunca en ¼st seviye olan tavandan yapılması: Bunun için 4,5 milyar TL ek kaynak sağlanmıştır.
- 32 bin sağlık personeli alımı gerçekleştirilmesi

Kaynak: T¼rkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı, Covid-19 Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi, <http://www.isim.org.tr/content/upload/attached-files/covid-19-ekonomik-istikra-20200414170956.PDF>; T¼rkiye İhracatçılar Meclisi, 14 Nisan 2020'tibariyle Covid-19 ile M¼cadele için ¼lkemizde Alınan Tedbirler https://tim.org.tr/files/downloads/Koronavirus_Dosyasi/TIM_Ekonomik_Istikrar_Kalkan%C4%B1_Tedbirleri_14.04.2020.pdf

Covid-19'la m¼cadele kapsamında alınan ekonomik tedbirler incelendiğinde diğer birçok ¼lke uygulamasında olduğu gibi T¼rkiye'de de kapsamın geniş tutulduğu s¼ylenebilir. Bu tedbirlerin kapsamını vergi vb. mali tedbirler, bankacılık işlemlerine dair kolaylaştırıcı d¼zenlemeler, istihdama y¼nelik alınan tedbirler, hanehalkına yapılan maddi destekler, belediyelere aktarılan paylar ve diğer başlığı altındaki kategoriler oluşturmaktadır (Tablo 5). Tedbirlerin kapsamı geniş olmasına rağmen mali b¼y¼kl¼kler açısından diğer ¼lkelerin (ABD, İtalya, Fransa, İspanya gibi) gerisinde kaldığı s¼ylenebilir. T¼rkiye'de bir diğer farklılık vatandaşların ve kurumların gön¼ll¼ bağışlarıyla ¼lke genelinde "*Biz Bize Yeteriz T¼rkiyem*" kampanyasının yapılmasıdır. 30 Kasım itibariyle kampanya ile toplanan 41.155.031.395 TL'lik bağış "Sosyal Koruma Kalkanı Programı" içerisinde ihtiyaç sahibi vatandaşlara dağıtılmıştır.

6. Sonuç ve Değerlendirme

D¼nya tarihi birçok pandemiye sahne olurken tıp bilimlerinin, teknolojinin bu denli geliştiği 21. y¼zyılda b¼yle bir pandemiye hazırlıksız yakalanılması belki de ¼zerinde en çok tartışılması gereken konudur. Covid-19 pandemisinin t¼m d¼nya ¼zerindeki ekonomik etkisinin ve pandemiyle m¼cadelede ekonomi y¼netim s¼relerinin incelendiği bu çalışmada pandemi sonrası ¼zerinden genel bir değerlendirme yapmak kaçınılmaz g¼r¼lmektedir. Nitekim pandemi sonrasında birçok ¼lkenin g¼ndeminde işsizlik sonrası yoksullaşma, Covid-19'un sosyo-ekonomik etkisi, m¼ltecilerin durumu gibi konular olacaktır. Birleşmiş Milletler (UN, 2020: 3) Covid-19'un neden olduğu ekonomik etkilerin d¼nya genelinde 40-50 milyon insanı aşırı yoksulluğa s¼r¼kleyeceęini belirtmiştir. D¼nyada ve T¼rkiye'de alınan ekonomik tedbirler incelendiğinde (Tablo 4 ve Tablo 5) pandemi sonrası oluşacak yoksulluğa dair kapsamlı bir mali tedbirin ortaya konulmadığı g¼r¼lmektedir. ¼zellikle kadınların daha çok kayıt dışı istihdam edilmesi, bakım işlerinde ve duygusal emekte başı çekmesi kriz d¼nemlerinde g¼zden ilk ıkarılacaklar arasında yer almasına yol açmaktadır. Bu nedenle işsizlik ve yoksulluk içinde kadınların oranı y¼ksektir. Pandemi s¼recinde sosyo-ekonomik açılardan kadınların çok daha etkileniyor olmasına rağmen alınan mali tedbirlerde g¼z ardı edilmeleri pandemi sonrasında "*hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağı*" s¼yleminin aksine bazı şeylerin eskisi gibi olacağını g¼stermektedir. Diğer taraftan Birleşmiş Milletler'e (UN, 2020: 3) g¼re pandemi sonrasında yaşanacak en b¼y¼k sorunlardan biri işsizliktir. D¼nya n¼fusunun% 55'i (d¼rt milyar kadar insan) sosyal sigorta veya sosyal yardım kapsamında değildir. K¼resel olarak, işsizlerin yalnızca % 20'si işsizlik ¼denेęi kapsamında ve bazı b¼lgelerde kapsam çok daha d¼ř¼kt¼r. Bu durum pandemi sonrasında yoksulluğun daha da artacağının habercisidir.

Ekonomik tedbirler kapsamı içerisinde yer almayan bir diğer konu ise pandemi ¼ncesinde dahi d¼nya tarafından g¼z ardı edilen m¼lteciler ya da risk altındaki yerinden edilen kişilerdir. Oysa d¼nyada risk altındaki yerinden edilenlerin 1/3¼ Covid-19'un

sosyo-ekonomik etkileri açısından en fazla risk altında olan 10 ¼lkede yaşamaktadır. Bu durum salgının tamamıyla ortadan kalkmayacağı, mutasyona uğraması halinde belli d¼nemlerde farklı şekilde d¼nyanın gündemine yeniden geleceği anlamına gelmektedir. Nitekim her ne kadar Covid-19'un sınıfsal bir ayrım olmaksızın herkese bulaştığı ifade edilse de COVID-19 vakalarının çoğu gecekondulu yerleşim alanlarında ve m¼ltecilerde gerçekleşmekte ve buralarda önleyici tedbirlerin alınmamasından dolayı hızla yayılmaktadır. Yeterli beslenememe, hijyen şartlarının sağlanamaması, temiz içme suyu sorunu, sağlık hizmetlerine erişememe ya da bu hizmetlerden mahrum kalma burada yaşayan insanları salgına karşı korunmasız bırakmaktadır.

Sonuç olarak Covid-19'un ekonomik ve toplumsal etkilerine kıyasla alınan mali tedbirlerin kapsamının dar tutulduğu ve tedbirlerde daha çok kısa vadeli sorunlara öz¼m getirilmeye çalışıldığı söylenebilir.

Kaynakça

- Alon, T. M., Doepke, M., Olmstead-Rumsey, J., & Tertilt, M. (2020). *The impact of COVID-19 on Gender Equality*, National Bureau of Economic Research-NBER Working Paper Series, no. 26947.
- Anderson, R. M., Heesterbeek, H., Klinkenberg, D., & Hollingsworth, T. D. (2020). "How will Country-Based Mitigation Measures Influence the Course of the COVID-19 Epidemic?", *The Lancet*, 395(10228), 931-934.
- Baldwin, R., & Weder di Mauro, B. (2020). *Economics in the Time of COVID-19*, CEPR Press, London.
- Bakır, C. (2020). "The Turkish State's Responses to Existential COVID-19 Crisis". *Policy and Society*, 39(3), 424-441.
- Bartsch, S., Gorham, K., & Lee, Bruce Y. (2015). "The Cost of an Ebola Case", *Pathogens and Global Health*, 109(1), 4-9.
- CRS Report (2020), https://www.everycrsreport.com/files/2020-09-04_R46270_bf85dd38bb4cf565d90c71406951ff9274991796.pdf, (30.09.2020).
- Fernandes, N. (2020), "Economic Effects of Coronavirus Outbreak (COVID-19) on The World Economy". https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3557504, (30.09.2020).
- Gupta, S., Nguyen, T. D., Rojas, F. L., Raman, S., Lee, B., Bento, A., ... & Wing, C. (2020). "Tracking Public and Private Response to The Covid-19 Epidemic: Evidence

- From State and Local Government Actions", National Bureau of Economic Research, <https://www.nber.org/papers/w27027.pdf>, (28.09.2020).
- Hai, W., Zhao, Z., Wang, J., & Hou, Z. G. (2004). "The Short-Term Impact of SARS on the Chinese Economy", *Asian Economic Papers*, 3(1), 57-61.
- Haleem, A., Javaid, M., & Vaishya, R. (2020). "Effects of COVID 19 Pandemic in Daily Life", *Current Medicine Research and Practice*. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7147210/>, (28.09.2020).
- Hale, T., Petherick, A., Phillips, T., & Webster, S. (2020). *Variation in Government Responses to COVID-19*, Blavatnik School of Government Working Paper, 31. <https://www.bsg.ox.ac.uk/sites/default/files/2020-05/BSG-WP-2020-032-v6.0.pdf>, (25.09.2020).
- Harvey, D., (2006). *Postmodernliğin Durumu*, (Çev.) Savran S., Metis Yayınları, İstanbul.
- Humphries, M., O. (2014). "Paths of infection: The First World War and The Origins of the 1918 Influenza Pandemic", *War in History*, 21(1), 55-81.
- IMF (2020), <https://www.imf.org/en/Topics/imf-and-covid19/Policy-Responses-to-COVID-19#T>, (30.09.2020).
- Kandel, N., Chungong, S., Omaar, A., & Xing, J. (2020). "Health Security Capacities in The Context of COVID-19 Outbreak: An Analysis of International Health Regulations Annual Report Data From 182 Countries", *The Lancet*, 395(10229), 1047-1053.
- Lee, J. W., & McKibbin, W. J. (2004). "Globalization and Disease: The case of SARS", *Asian Economic Papers*, 3(1), 113-131.
- LePan, N. (2020). Visualizing the history of pandemics. Visualizing the History of Pandemics. http://www.shawnmomalley.com/uploads/2/3/7/9/23795323/infographic_the_history_of_pandemics_by_death_toll.pdf, (30.10.2020).
- MacKellar, L. (2007). "Pandemic Influenza: A Review", *Population and Development Review*, 33(3), 429-451.
- Martini, M., Gazzaniga, V., Bragazzi, N. L., & Barberis, I. (2019). "The Spanish Influenza Pandemic: a Lesson From History 100 Years After 1918", *Journal of Preventive Medicine and Hygiene*, 60(1), E64-E67.
- McKibbin, W. J., & Sidorenko, A. (2006). *Global Macroeconomic Consequences of Pandemic Influenza*, Lowy Institute for International Policy, Sydney, Australia.
- McKibbin, J., W. & Fernando, R. (2020). "The Economic Impact of COVID-19", *Economics in the Time of COVID-19*, (Ed.) Baldwin, R. & Mauro Di Weder B., CEPR Press, London, 45-53.
- Moghadas, S. M., Shoukat, A., Fitzpatrick, M. C., Wells, C. R., Sah, P., Pandey, A., ... & Galvani, A. P. (2020). "Projecting hospital utilization during the COVID-19

outbreaks in the United States", *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(16), 9122-9126.

Nicola, M., Alsafi, Z., Sohrabi, C., Kerwan, A., Al-Jabir, A., Iosifidis, C., ... & Agha, R. (2020). "The Socioeconomic Implications of the Coronavirus Pandemic (COVID-19)", *A Review. International Journal of Surgery*, 78, 185-193.

Nikiforuk, A. (2020). *Mağşerin D¼rd¼nc¼ Atlısı Salgın ve Bulaşıcı Hastalıkların Tarihi*, İletişim Yayınları, İstanbul.

Orhangazi, Ö. (2020). *T¼rkiye Ekonomisinin Yapısı Sorunlar Kırılganlıklar ve Kriz Dinamikleri*, İmge Kitabevi, Ankara.

Peterman, A., Potts, A., O'Donnell, M., Thompson, K., Shah, N., Oertelt-Prigione, S., & van Gelder, N. (2020). *Pandemics and Violence Against Women and Children*, Center for Global Development Working Paper, 528, <https://www.un.org/sexualviolenceinconflict/wpcontent/uploads/2020/05/press/pandemics-and-violence-against-women-and-children/pandemics-and-vawg-april2.pdf>, (25.09.2020).

Qiu, W., Rutherford, S., Mao, A., & Chu, C. (2017). "The pandemic and Its Impacts". *Health, Culture and Society*, 9, 1-11.

Reperant, L. A., & Osterhaus, A. D. (2017). "AIDS, Avian flu, SARS, MERS, Ebola, Zika What Next?" *Vaccine*, 35(35), 4470-4474.

Saunders-Hastings, P. R., & Krewski, D. (2016). "Reviewing the History of Pandemic Influenza: Understanding Patterns of Emergence and Transmission", *Pathogens*, 5(4), 1-19.

Siu, A., & Wong, Y. R. (2004). "Economic Impact of SARS: The Case of Hong Kong", *Asian Economic Papers*, 3(1), 62-83.

TEPAV (2020). "Covid 19'un T¼keticim Harcamalarına Etkisi", https://www.tepav.org.tr/upload/files/15998875216.COVID_19un_Tuketici_Harcamalarina_Etkisi_Bulteni_Agustos.pdf, (30.09.2020).

TEPAV (2020a). Covid 19'un Ekonomiye Etkisinin Elektrik T¼keticimi ile Takibi, https://www.tepav.org.tr/upload/files/15867587413.COVID_19un_Ekonomiye_Etkisinin_Elektrik_Tuketimi_Ile_Takibi_130420.pdf, (30.09.2020).

T¼rkiye Cumhuriyeti Hazine ve Maliye Bakanlığı (2020). Covid-19 Ekonomik İstikrar Kalkanı Paketi, <http://www.isim.org.tr/content/upload/attached-files/covid-19-ekonomik-istikra-20200414170956.PDF>, (30.09.2020).

T¼rkiye Cumhuriyeti K¼lt¼r ve Turizm Bakanlığı (2020). <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-201116/turizm-gelirleri-ve-giderleri.html>, (30.11.2020).

T¼rkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı (2020). <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66301/covid-19-rehberi.html>, (30.09.2020).

T¼rkiye İhracatçılar Meclisi (2020). 14 Nisan 2020 İtibariyle Covid-19 ile M¼cadele için lkemizde Alınan Tedbirler, https://tim.org.tr/files/downloads/Koronavirus_Dosyasi/TIM_Ekonomik_Istikrar_Kalkan%C4%B1_Tedbirleri_14.04.2020.pdf

Verelst, F., Kuylen, E., & Beutels, P. (2020). "Indications for Healthcare Surge Capacity in European Countries Facing an Exponential Increase in Coronavirus Disease (Covid-19) Cases", *Eurosurveillance*, 25(13), <https://www.medrxiv.org/content/10.1101/2020.03.14.20035980v2.full.pdf> (30.09.2020).

Voyvoda, E., & Yeldan, E. (2020). "Salgın, T¼rkiye Ekonomisi ve Gereki Bir Kamu Politikası nerisi", <https://sarkac.org/2020/06/salgin-turkiye-ekonomisi-ve-gercekci-bir-kamu-politikasi-onerisi/> (30.09.2020).

World Health Organization (2020). Considerations in adjusting public health and social measures in the context of COVID-19, https://www.eryigit.com.tr/wp-content/uploads/WHO-2019-nCoV-Adjusting_PH_measures-Workplaces-2020.1-eng.pdf (30.09.2020).